

# **ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI**

FAKULTA PEDAGOGICKÁ  
KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

## **UPLATNĚNÍ ZOBCOVÉ FLÉTNY V MATEŘSKÉ ŠKOLE** BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Kateřina Šilhavá**

*Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy*

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.

**Plzeň 2020**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně s použitím a řádným ocitováním uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, dne 27. 4. 2020

.....  
vlastnoruční podpis

## **Poděkování**

Chtěla bych velmi poděkovat paní Doc. PaedDr. Marii Slavíkové, CSc. za odbornou pomoc, trpělivost a užitečné rady při tvorbě mé práce. Dále bych ráda poděkovala mé paní učitelce Ivaně Nekolné za dlouholetou výuku hry na flétnu.

# ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická  
Akademický rok: 2018/2019

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	<b>Kateřina ŠILHAVÁ</b>
Osobní číslo:	<b>P17B0280P</b>
Studijní program:	<b>B7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika</b>
Studijní obor:	<b>Učitelství pro mateřské školy</b>
Téma práce:	<b>Uplatnění zobcové flétny v mateřské škole</b>
Zadávací katedra:	<b>Katedra hudební výchovy a kultury</b>

### Zásady pro vypracování

1. Shromáždění literatury a pramenů potřebných pro zpracování kvalifikační práce do srpna 2019
2. Prostudování materiálu a vypracování osnovy práce do září 2019
3. Zpracování jednotlivých kapitol do ledna 2020
4. Zpracování přílohové části do března 2020
5. Průběžné konzultace s vedoucím práce (říjen, leden, březen)

Rozsah bakalářské práce: **45 s. textu, 10 s. bibl. část**  
Rozsah grafických prací:  
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

D'ANDREA, Floriana. Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-232-7.  
KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. Rozvíjíme hudební dovednosti dětí. Praha: Raabe, [2017]. ISBN 978-80-7496-322-2.  
KVAPIL, Jan a Eva KVAPILOVÁ. Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu : metodický sešit pro učitele. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2010.  
LIŠKOVÁ, Marie. Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-26-3.  
SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. Hudební psychologie pro učitele. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Doc. PaedDr. Marie Slavíková, CSc.**  
Katedra hudební výchovy a kultury

Datum zadání bakalářské práce: **13. června 2019**  
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2020**



**RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.**  
děkan





**Mgr. et Mgr. Romana Feiferlíková, Ph.D.**  
vedoucí katedry

V Plzni dne 14. září 2019

## **Abstrakt**

Tato bakalářská práce se zabývá uplatněním zobcové flétny v mateřské škole. Zaměřuje se jednak na možnosti využití zobcové flétny jako metodické pomůcky při výchovné práci s dětmi, jednak na způsob metodiky výuky hry na zobcovou flétnu u dětí předškolního věku. Na základě prostudování dostupné pedagogické literatury a s využitím vlastních výukových zkušeností z práce s dětmi vytvořím návrh flétnového kroužku v mateřské škole. Během realizace lze tohoto nástroje využít ze strany pedagoga i v rukou dětí předškolního věku.

## **Abstract**

The bachelor thesis deals with the application of fipple flute in kindergartens. It focuses on the possibility of using the fipple flute as a methodological aid in educational work with children, and on the method of teaching to play the fipple flute for pre-school children. Based on studying available pedagogical literature and use of own teaching experience in working with children I will create a design of flute course in kindergarten. During the implementation, this instrument can be used by the educator teaching preschool children.

# OBSAH

<b>ÚVOD</b> .....	<b>3</b>
<b>1 HUDBA V ŽIVOTĚ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE</b> .....	<b>5</b>
1.1 Dítě, rodina a hudba .....	5
1.2 Hudební vývoj dítěte v předškolním věku.....	6
1.3 Kognitivní vývoj dítěte dle Piageta v souvislosti s hudbou i flétnou .....	9
<b>2 ZÁKLADNÍ HUDEBNĚ PSYCHOLOGICKÉ KATEGORIE</b> .....	<b>11</b>
2.1 Hudební vloh, schopnosti a dovednosti .....	11
2.2 Hudební činnosti.....	13
2.2.1 Instrumentální hra .....	14
<b>3 ZOBCOVÁ SOPRÁNOVÁ FLÉTNA</b> .....	<b>17</b>
3.1 Vývoj flétny z hlediska předškolního vzdělávání.....	17
3.2 Zásady hry na flétnu .....	19
3.3 Známí flétnisté pro inspiraci do MŠ .....	21
<b>4 ZAVEDENÍ ZOBCOVÉ FLÉTNY DO MATEŘSKÉ ŠKOLY</b> .....	<b>24</b>
4.1 Flétna v MŠ v souvislosti se vzdělávacími oblastmi RVP PV.....	24
4.2 Flétnový kroužek v mateřské škole (program k uplatnění zobcové flétny v mateřské škole) .....	26
4.3 Realizace a reflexe programu .....	51
4.3.1 Podmínky a prostředí .....	51
4.3.2 Vstupní předpoklady dětí.....	51
4.3.3 Průběh flétnového kroužku a hodnocení .....	52
4.3.4 Shrnutí .....	55
<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>57</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ</b> .....	<b>58</b>
<b>SEZNAM OBRÁZKŮ</b> .....	<b>61</b>
<b>PŘÍLOHY</b> .....	<b>I</b>

## ÚVOD

K napsání této práce mne inspirovala má dlouholetá praxe ve hře na flétnu a vzpomínky z mého dětství. Již v mateřské škole jsem docházela na kroužek flétny a tato instrumentální činnost mne velmi naplňovala. Proto jsem s příchodem do první třídy začala navštěvovat ZUŠ, kde jsem se učila hrát nejprve na zobcovou a později na příčnou flétnu. Hudba, a to konkrétně hra na nástroj, velmi obohatila můj život. Prostřednictvím ní jsem získala mnoho kladných emocí, zajímavých zkušeností a přátelských vztahů.

Proto si myslím, že je velmi důležité, aby byly hudbou obkloповány už děti v mateřské škole. O to se učitelé snaží, připravují dětem pestrý program obohacený o mnoho hudebních aktivit s použitím různorodých pomůcek. Bohužel jsem se při mých praxích dosud nesešla se zapojováním zobcové flétny do výuky. Důvodem je nejspíš to, že se učitelky obávají práce se zobcovou flétnou. A to hlavně proto, že nejsou v tomto oboru dostatečně vzdělané. Učitelky by se neměly obávat, jelikož práce s ní není příliš náročná. Na základě dostupných materiálů si lze osvojit základy hry a následně obohatit program o mnoho zajímavých činností.

Z toho důvodu jsem se rozhodla vyhotovit podklady pro kroužek flétny v mateřské škole, při kterém se děti seznámí s tímto nástrojem. Hlavním cílem mé práce je poukázat na možné uplatnění zobcové flétny v mateřské škole a vytvořit výchovně-vzdělávací program s uplatněním prvků výuky hry na zobcovou flétnu a dalšími aktivitami k rozvoji hudebnosti dětí.

Teoretická část práce se zabývá nejprve vymezením předškolního období a hudebním vývojem dítěte. Poukazuje také na jeho souvislosti s kognitivním vývojem dle Piageta. Následně se věnuje vymezení některých zásadních hudebně psychologických kategorií. Upozorňuje na důležitost hudebních činností v MŠ a jejich klasifikaci a poté plynule přechází k tématu instrumentální hry a využití Orffových nástrojů, jejichž součástí je také zobcová sopránová flétna. O jejím historickém kontextu a zásadách hry pojednává další kapitola. Ta seznamuje čtenáře také se známými českými flétnisty a pedagogy, jejichž přístupy můžeme využít při plánování hudebních aktivit v mateřské škole.



Navržený program se věnuje výuce hry na zobcovou flétnu a činnostem k rozvoji hudebnosti dětí. Každá lekce je přizpůsobena obsahu řízených činností v mateřské škole. Najdeme v ní dechová, artikulační i pohybová cvičení, učení tónů a v neposlední řadě také hrátky s flétnou. Flétnu zde využívám jednak jako metodickou pomůcku při zábavných aktivitách a také jako vlastní hudební nástroj, na který se děti učí hrát.

# 1 HUDBA V ŽIVOTĚ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Předškolní věk zpravidla chápeme jako období od tří let dítěte po nástup na základní školu, avšak komplexně nazýváme předškolním věkem dobu již od jeho narození.<sup>1</sup>

V tomto čase je dítě nejvíce senzitivní vůči svému okolí a velmi intenzivně se utváří jeho osobnost. Je proto nezbytně nutné dbát na jeho správný vývoj po všech stránkách. Ke správnému vývoji je třeba naplňovat potřeby dítěte a pracovat na rozvoji jeho schopností již od raného věku. Dítě je zvědavé stvoření, otevřené novému poznání, a pokud dostane správné podněty, je schopno se přirozeně rozvíjet ve všech směrech, i v hudbě.

Co se týká hudby, vztah dítěte k ní se formuje od samého narození a probíhá u člověka po celý jeho život. Nejvýraznější je právě v počátečních vývojových fázích života. Hudební rozvoj nejlépe podpoříme, když budeme dítě napřímo obklopotvat zvuky a tóny, zpívat a hrát na hudební nástroje a umožníme mu, aby bylo samo také aktivně zapojeno. Tím u něj budujeme kladný vztah k hudbě.

## 1.1 Dítě, rodina a hudba

Největší část osobnosti dítěte utváří v jeho prvních letech života rodina. Pro pojem rodina existuje mnoho definic a vysvětlení. Definice z oblasti sociologie popisuje rodinu jako „*původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci*“ s hlavními funkcemi *reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů.*“<sup>2</sup>

Pokud disponují členové rodiny hudebním nadáním, zpívají nebo hrají na hudební nástroj, má dítě velkou výhodu, že může v takové rodině, která mu předá mnoho hudebních zkušeností, vyrůstat. Nejen, že podporují dítě v tom, aby vykonávalo nějakou mimoškolní zájmovou činnost, ale také rozvíjí jeho genetické vlohy, jež jsou dědičné. Na jejich základě může dítě dosáhnout vysokých výsledků. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že

---

1 KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008, s 12.

2 PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, citováno v: ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. s. 32-33.

u většiny talentovaných hudebníků pochází jejich hudební základy z rodinného prostředí. Ale to neznamená, že děti, jejichž rodiče nemají hudební nadání, nemohou najít cestu k hudbě. Často jsou tyto děti ctížádostivější a vytrvalejší při cvičení na hudební nástroj.

Váňová a Sedlák<sup>3</sup> upozorňují ve své knize na vztah mezi dědičnými a výchovnými činiteli. Špatnou výchovou a upozadováním vrozených hudebních dispozic dítěte dochází k jejich zanedbání. Hudební vlohy jsou jakýmsi „hnacím motorem“ pro rychlejší a kvalitnější hudební rozvoj a dosažení dobrých výsledků. To ale platí pouze za předpokladu, nachází-li se jedinec v podnětném prostředí, kde je hudbou obkloповán. Nedbalou výchovou a lhostejným přístupem k hudebním předpokladům dítěte tak mohou rodiče připravit i nadaného potomka o mnoho zajímavých zkušeností v oblasti hudby.

## 1.2 Hudební vývoj dítěte v předškolním věku

Hudební vývoj je proces psychických změn, kdy se dítě setkává s hudebními podněty.<sup>4</sup> Jeho počátky nalezneme již v prenatálním období. Je dokázáno, že sluchový orgán začíná fungovat již na začátku třetího trimestru těhotenství. Dítě zachycuje jak zvuky uvnitř matčina těla (zaživací systém, hlas, chůze apod.), tak i tlumeně zvuky z vnějšího okolí (matčin, otcův a sourozencův hlas, televize, hudba, štěkot psa apod.). Tyto zvuky si fixuje ve své paměti a různým způsobem na ně reaguje (např. zklidněním nebo zvýšením tepu).<sup>5</sup>

Další hudební vývoj dítěte můžeme podle Sedláka a Váňové<sup>6</sup> rozdělit z hlediska věku na několik fází. Pro nás je důležité období předškolního věku. To se dále člení na:

- období nemluvněte a batolete
- období návštěvy mateřské školy

---

3 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 55.

4 Tamtéž, s. 355.

5 FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005, s. 127-131.

6 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 358.

## Období nemluvněte a batolete

Po narození již dítě vnímá zvuky hlasitěji a napřímo. Je jimi obklopeno v každodenním životě a jsou pro jeho hudební vývoj velmi důležité. Zvukový analyzátor, který pracuje již necelý týden po porodu, zachycuje hudební podněty a umožňuje diferenciaci zvuků a tónů. Pro přirozený hudební vývoj dítěte je nezbytné rozvíjet jeho sluchovou složku a obohacovat ji o další zvuky a melodie. Zpíváme mu a zlehka ho seznamujeme s různými žánry hudby. Jednou z možných reakcí na tyto podněty může být také tzv. „palpebrální reflex“, projevující se mrknutím očních víček při hlasitějším zvukovém podnětu. V tomto období je dítě fixováno hlavně na matku, od níž dostává mnoho citových a senzomotorických podnětů právě prostřednictvím zpěvu. K tomu, aby dítě v životě přijímalo hudbu jako něco příjemného a bylo jí obohacováno, je třeba, abychom jej již od raného věku vedli k utváření pozitivního vztahu k hudbě.<sup>7</sup>

I tak malé dítě si nachází zalíbení v hudbě a můžeme pozorovat jeho nadšení ze zvuků, které slyší kolem sebe. Hudbu chce slýchat stále častěji. V momentě, kdy přijde na to jak, začíná vytvářet tóny a zvuky samo. Snaží se rozezvučet předměty kolem sebe tím, že do nich uhodí. Při jejich rozezvučení je soustředěno a fascinováno. Velmi zajímavé je pro něj také vytváření hudby pomocí hudebních nástrojů, zejména klavíru, kterému se trefuje celou svou dlaní do kláves, aby byl zvuk co nejvíce intenzivní.<sup>8</sup> V případě zobcové flétny je tomu podobně. Jelikož děti v útlém věku nejraději prozkoumávají věci a hračky ústy, je pro ně způsob hry na flétnu velice přitažlivý. Později zkoumají, jak funguje princip střídání tónů pomocí zakrývání dírek a jsou potěšeny tím, že jejich dech dokáže tento nástroj rozezvučet.

Ze všeho nejdříve pociťuje dítě rytmus a tempo hudby, poté akcent (přízvuk), barvu a výrazné změny dynamiky. Teprve až poté začíná být dítě senzibilní vůči výškovým rozdílům mezi tóny. Nejprve zachycuje větší rozdíly, postupem času i ty menší.<sup>9</sup>

Při správném hudebním vývoji nachází svůj účel všechny smysly. Hlavní funkci plní sluchový orgán, ale na hudebním vývoji se výrazně podílí taktéž motorický analyzátor,

---

7 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 359.

8 Tamtéž, s. 360.

9 Tamtéž, s. 360.

který se stará o činnost hlasivek, pohyby těla do hudby nebo pohyby ruky a prstů při hře na hudební nástroj. Pomocí zrakového analyzátoru si dítě mapuje situace, zaměřuje pohled tam, odkud hudba vychází a zjišťuje, co ji způsobuje. V budoucnu je díky zraku schopno číst noty. V případě pozorování zpívající osoby se snaží napodobovat pohyby úst.<sup>10</sup> Reakcemi na zvuky dítěte a mluvením na něj je podporován vývoj základů pro mluvní a zpěvní hlas. Je zajímavé, že broukající dítě dokáže vydávat mnohem více zvuků, než následně při řeči ve svém mateřském jazyce.<sup>11</sup>

### **Období návštěvy mateřské školy**

Kolem třetího roku přichází stěžejní období, dítě začíná navštěvovat mateřskou školu. Mateřská škola je vzdělávací instituce, jejímž hlavním úkolem je doplňovat rodinnou výchovu.<sup>12</sup> Toto období je považováno za vůbec nejdůležitější etapu jeho hudebního vývoje. Dítě se seznamuje s hudbou prostřednictvím kolektivní výchovy.<sup>13</sup>

V mateřské škole je dítě obohaceno o mnoho dalších hudebních zkušeností. Setkává se s prací ve skupině a hudebními činnostmi realizovanými se svými kamarády. Přichází na to, jak zní kolektivní zpěv nebo recitace básní. Také si uvědomuje, že ve skupině může mít každý svou roli, někdo zpívá, někdo hraje na nástroj nebo na tělo. Nejen, že dítě získá bohatou zásobu básní a písní, ale také se mu dostanou do ruky předměty a nástroje, které nezná a může jimi vyjadřovat hudbu.

Ačkoli každé dítě prochází individuálním vývojem, v tomto věku je možné vyzorovat u dětí některé dominantní schopnosti. Za pomoci písní a hudebních aktivit v mateřské škole se posiluje hlasové svalstvo, vylepšuje tvoření tónů a tím dochází k upevnování pěveckých dovedností. Dítě se již dokáže lépe soustředit na poslech instrumentální nebo vokální skladby, rozlišit ji a určit její základní vlastnosti (rychle/pomalou, nahlas/potichu, vysoko/hluboko). Dle těchto vlastností poté pohotově reaguje na hudbu prostřednictvím pohybu. Děti od čtyř let jsou schopny emocionálně

---

10 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 360.

11 TICHÁ, Alena. *Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2007, s. 29.

12 *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2018, s. 6.

13 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 362.

rozebrat poslechovou skladbu a vystihnout, jak se cítily při jejím poslechu, jak na ně působila.<sup>14</sup>

### 1.3 Kognitivní vývoj dítěte dle Piageta v souvislosti s hudbou i flétnou

Jean Piaget<sup>15</sup>, švýcarský psycholog a genetik (1896-1980), definoval pět stádií rozumového vývoje dítěte, ze kterých lze vycházet i v souvislosti s hudebním vývojem dítěte a hrou na flétnu. Pro nás jsou důležitá první dvě z nich, zaměřující se na předškolní věk. Prvním obdobím je **stadium senzomotorické inteligence** (do 18 měsíců), jehož hlavním smyslem je motorika a vnímání. Dítě začíná myslet, intenzivněji vnímat podněty kolem sebe a věnovat jim pozornost. Myšlení je ovšem zatím pouze na úrovni pudové, dítě si neuvědomuje myšlenkové operace. Své reakce dává najevo prostřednictvím pohybu.

Z toho můžeme vyvodit, že vzhledem ke hře na zobcovou flétnu je pro nás stěžejní již počáteční rozvoj jemné motoriky, ke kterému dochází ve stádiu senzomotorické inteligence, v momentě, kdy dítě začíná uchopovat předměty, tedy kolem čtvrtého měsíce. Kromě uchopování do dlaně podporujeme také práci prstů, nabízíme drobnější předměty jako provázky, kuličky, stavebnice apod. Právě práce prstů při hře na flétnu ovlivňuje správné zakrývání dírek na nástroji a rychlost a techniku hry.

Po tomto stadiu následuje **předoperační období** (2-7 let), kdy si stále ještě dítě nedokáže vysvětlit své myšlenkové operace. Toto období je rozčleněno na dvě další: **Období předpojmové a senzomotorické inteligence** (2-4 roky), kdy dítě začíná používat řeč. Přesto, že už některá slova zná, chybí mu logické myšlení k úplnému pochopení a propojení slov. Tyto výroky nazýváme jako tzv. předpojmy.

Můžeme říci, že období předpojmové a senzomotorické inteligence je pro hudební vývoj dítěte zásadní z hlediska rozvoje řeči. Dítě je schopno reprodukce jednoduchých

---

14 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 53-56.

15 INHELDER, Bärbel. PIAGET, Jean. *Psychologie dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, citováno v: ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. s. 32-33.

básní a písní s textem. Tento okamžik je nutno včas zaregistrovat, připravovat pro něj množství lidových i umělých písní, mluvit s ním a podporovat ho v jeho slovním vyjadřování.

**Období názorného a intuitivního myšlení (4-7 let)** je období, ve kterém dítě již reflektuje souvislosti a začíná myslet v ucelených konceptech. Projevuje se u něho také intuitivnost, pomocí níž dokáže některé základní situace odhadnout a egocentrismus, kdy myslí více na sebe a prosazuje se před ostatními. Ještě není schopno empatie, tzn. vcítění se a pochopení druhých. V myšlení dítěte se objevují prvky antropomorfismu neboli polidšťování předmětů a zvířat, a též určitá magičnost pramenící hlavně z pohádek a otázek dítěte o tom, co bude dál.

Tím, že se bude doma i v mateřské škole pravidelně setkávat se zpěvem, posílí dítě svou slovní zásobu i artikulaci. Tu využije i při hře na zobcovou flétnu, zejména při nasazování tónu jazykem nebo hře staccato. Více se zásadám hry na zobcovou flétnu věnuje kapitola č. 3.

## 2 ZÁKLADNÍ HUDEBNĚ PSYCHOLOGICKÉ KATEGORIE

**Hudebnost** je individuální lidská vlastnost, která je ovlivněna hudebními předpoklady a hudebním vývojem jedince. Tvoří ji triáda: hudební vlohy – schopnosti – dovednosti. Její stupeň se odvíjí od kooperace dítěte s hudbou prostřednictvím hudebních činností a vrozených dispozic.<sup>16</sup>

### 2.1 Hudební vlohy, schopnosti a dovednosti

**Hudební vlohy** jsou biologické vrozené dispozice, které utváří předpoklady pro rozvoj schopností a dovedností. Ve většině případů jsou dědičné z generace na generaci. U výraznějších vloh mluvíme o nadání nebo talentu, který často motivuje dítě pro celoživotní setkávání s hudbou. Hudební vlohy jsou zakotveny ve vnitřním uchu, v hlasovém orgánu i kinetické složce osobnosti. Hudební citlivost, vnímání, projev a obecný vztah k hudbě je podmíněn jejich přítomností.<sup>17</sup>

Dítě, které disponuje hudebními vlohami, má zájem se v hudbě rozvíjet, je aktivní při hudebních činnostech v mateřské škole, rádo zpívá nebo zkouší hrát na hudební nástroje a v i domácím prostředí vyhledává možnosti, jak se v hudbě dále realizovat. Pokud se ale nachází v nepodnětném prostředí, kde jsou jeho vlohy upozadovány a nevyužity, dále se nerozvíjí a ztrácí svůj potenciál. Čím později je začíná člověk zužitkovávat, tím složitěji a zdlouhavěji proces probíhá.<sup>18</sup> Z toho důvodu je velmi důležité zaměřit se na hudební vlohy dítěte v raném věku a podporovat vytváření schopností a dovedností z těchto vrozených dispozic.

**Hudební schopnosti** jsou stále zkoumaným odvětvím hudební psychologie. Jedná se o spojení vrozeného a získaného výchovou. Prostřednictvím hudebních činností dochází k jejich rozvoji a zpřesňování. Rozvinuté schopnosti můžeme poté nazývat hudebními dovednostmi. Jedná se o speciální schopnosti, které jsou ovlivněny

---

16 KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Praha: Raabe, 2017, s. 10.

17 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 362-364.

18 Tamtéž, s. 50-51.



intelligenčními vlastnostmi, věkem, vrozenými vlohami a také sociálními vlivy.<sup>19</sup> Základními hudebními schopnostmi jsou: hudební sluch, rytmické, tonální a harmonické cítění, hudebně intelektové schopnosti (paměť, představivost, myšlení) a hudebně tvořivé.

Je také velmi podstatné dbát na komplexní rozvoj schopností dětí od raného věku. Nerozvíjíme pouze oblasti, ve kterých se jim daří, ale naopak zařazujeme činnosti na podporu všech schopností a to jak hudebních, tak inteligenčních.

**Hudebními dovednostmi** se rozumí jakési osvojené kompetence k uskutečnění konkrétní hudební činnosti. Jde především o praktické úkony v souvislosti s hrou na hudební nástroje nebo pohyby těla do hudby, které si dítě neustálým opakováním vštěpuje do paměti. Hudební dovednosti umožňují ovládat také myšlenkové operace nezbytné pro plnění hudebních úkolů. Hudebním dovednostem, které již provádíme automaticky a samočinně říkáme návyky.<sup>20</sup>

Hudební dovednosti si žák osvojuje tzv. senzomotorickým učením. To znamená, že na smyslové podněty (zrakový – notu, obrázek, nebo sluchový – zvuk, tón, slovo) provede motorickou reakci. Tento naučený děj probíhá na základě dynamických stereotypů, kdy se žák učí reflexně reagovat na sensorické podněty – příslušným pohybem ruky, prstu, rtů a jazyka, činností dechového svalstva, apod. Hra na hudební nástroj je proto považována za velmi specifickou a komplexní činnost, která aktivizuje prakticky celou osobnost hrajícího dítěte.

Při hře na zobcovou flétnu je dovedností zakrytí správných dírek k zahrání příslušného tónu.<sup>21</sup> Můžeme říci, že zvládnutí techniky hry na zobcovou flétnu nevyžaduje žádné zvláštní hudební nadání, jedná se hlavně o mechanickou záležitost založenou na překrývání děr a využití správného množství dechu k jejímu rozeznění. Hudební nadání pomáhá dotvářet rytmus, projev a povahu hrané skladby. U nadaného dítěte se rodí předpoklad, že se ve hře na zobcovou flétnu bude zdokonalovat a věnovat se jí nadále.

---

19 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 53.

20 Tamtéž, s. 71.

21 Tamtéž, s. 71.

Hudební dovednosti jdou ruku v ruce s hudebními schopnostmi. Pro jejich existenci je zapotřebí disponovat hudebními schopnostmi a naopak. Hudební schopnosti se rozvíjejí a zpřesňují při hudebních činnostech. Jednoduše řečeno hudební dovednosti můžeme považovat za prakticky rozvinuté hudební schopnosti, které tvoří základ pro vykonávání hudebních činností. Tyto tři složky (schopnosti, dovednosti, činnosti) jsou neoddělitelné a jsou základním stavebním prvkem při jakémkoli hudebním působení.<sup>22</sup>

## 2.2 Hudební činnosti

Jak už bylo řečeno, hudební činnosti by měly být nedílnou součástí vývoje dítěte a také jeho pobytu v mateřské škole. Nejen že rozvíjí hudební složku dětí, ale mají vliv také na jejich správný vývoj. Ve správném podání mohou mít jak motivační a aktivizační funkci, tak také relaxační a zklidňující.<sup>23</sup>

Hudební činnosti členíme na čtyři základní kategorie. Jsou to poslechové, pěvecké, pohybové a instrumentální aktivity. Při vzdělávání v mateřské škole všech těchto kategorií plně využíváme. Nejen že spojují jednotlivce v kolektiv, ale také mají pozitivní vliv na děti, jsou zábavné a vytváří příjemnou atmosféru ve třídě. S jejich pomocí lze u dětí nenásilně podnítit vyjadřování emocí, jež mohou být z interakce s hudbou velmi silné.<sup>24</sup>

Poslechové činnosti slouží zejména k rozvoji hudebního sluchu a představivosti, soustředění a vnímání výrazových prostředků hudby (výška, melodie, dynamika,...). U pěveckých činností je cílem rozvoj hudebnosti a kultivace zpěvního i řečového projevu dítěte. Pohybové aktivity jsou nejčastějšími činnostmi dítěte předškolního věku. Dochází při nich k rozvíjení hudebnosti prostřednictvím aktivního prožitku a radosti dětí z pohybu. Dále se utváří cit pro rytmus. Neméně podstatným cílem je zklidnění, uvolnění a lepší soustředění. Instrumentální činnosti jsou takové činnosti, které obohacují emocionální zážitky dětí. Děti při nich používají k utváření hudby různé nástroje.

---

22 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, s. 72.

23 KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Praha: Raabe, 2017, s. 40.

24 Tamtéž, s. 40.

### 2.2.1 Instrumentální hra

Instrumentální hra má své počátky již v batolecím období. Za instrument neboli hudební nástroj mohou být označována chrastítka, se kterými si děti v tomto věku hrají a používají je k záměrnému vytváření zvuků, které je uspokojují. Nejen že používání nástrojů vydávajících zvuky je pro děti poutavé a přispívá k diferenciaci jejich sluchového vnímání, ale díky manipulaci s nimi prochází výraznou změnou také jemná motorika.<sup>25</sup>

Z psychologického hlediska je hra na hudební nástroje složitou psychickou činností, při níž se aktivuje zejména senzomotorické učení a reflexní řízení hrubé i jemné motoriky, rozvíjí a zjemňuje se neurosvalová koordinace, obratnost dítěte a manipulativní dovednosti. Instrumentální hra má značný vliv na seberealizaci dítěte, podporuje jeho motivaci a nasazení k tomu, se v této oblasti samo zlepšovat a uplatňovat při této činnosti svou vlastní tvořivost, fantazii i emoce. V mateřských školách většinou probíhá kolektivně, taktéž na základních uměleckých školách, často v podobě komorní hry nebo hry ve větších hudebních tělesech (orchestry, folklorní soubory, kapely apod.). Tímto dochází k přirozené a pro vývoj dítěte velmi důležité socializaci. S vrstevníky prožívají všechny krásy hudby a radosti z úspěchu společně. Dítě si často právě prostřednictvím hudby nachází kamarády a vytváří nové vztahy a přátelství, která mnohdy trvají po celý život.<sup>26</sup>

*„Instrumentální aktivity lze realizovat několika způsoby:*

- *Nápodobou (imitací) slyšených rytmů, melodií, úryvků, písní a skladeb*
- *Hrou z představy dříve slyšené a zapamatované hudby*
- *Nástrojovou improvizací a tvořivým hledáním v tónovém materiálu*
- *Hrou podle not (ve školní praxi často hovoříme o reprodukci skladeb, v umělecké sféře pak o jejich interpretaci).“<sup>27</sup>*

V mateřské škole se snažíme dětem nabízet co nejširší spektrum dětských hudebních nástrojů sloužících k doprovodu jednoduchých písní a hudebních aktivit. Učíme

---

25 LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, s 99.

26 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 289.

27 Tamtéž, s. 289.

je rozeznávat různé materiály, ze kterých jsou nástroje vyrobeny a různorodé zvuky, které vydávají.

Tyto nástroje používané při hudebních aktivitách obohacují program, pozitivně ovlivňují zrakovou a sluchovou koncentraci dětí, fantazii, tvořivost, paměť, soustředění, postřeh a umožňují vyjadřování pocitů dětí z hudby. Neméně podstatným cílem je motivace dětí k cílené hře na hudební nástroj.<sup>28</sup>

### **Orffova škola**

*„Myšlenka vytvořit sadu jednoduchých, pro děti vhodných nástrojů vzešla ve dvacátých letech 20. století od německého hudebníka a pedagoga Carla Orffa. Jeho pedagogickou zásadou bylo propojování činností hudebních, tanečních i verbálních a výchova k hudbě od nejútlejšího věku. Rytmické hry, zpěv, tanec a řeč slouží k přirozenému vyjádření dětí a rozvoji jejich hudebně pohybového cítění. K metodice Orffovy školy patří využití vlastního těla jako hudebního nástroje (tleskání, pleskání, dupání, luskání). Orffovo metodické východisko se osvědčilo a v rozvinuté formě se dnes používá po celém světě.“<sup>29</sup>*

### **Orffovy nástroje**

V mateřské škole jsou preferovány a využívány především nástroje Orffova instrumentáře. Dělíme je do dvou skupin na rytmické a melodické nástroje. Drtivá většina z nich spadá do kategorie bicích nástrojů. Mezi rytmické nástroje řadíme ozvučná dřívka, prstové činelky, tamburínu, rolničky, buben, dětské tympány, drhla, temple-block a triangel. Melodickými nástroji jsou zvonkohry, xylofony, metalofony a zobcová flétna.<sup>30</sup>

Lišková<sup>31</sup> uvádí, že práce dětí s těmito lehko ovladatelnými nástroji je využívána především k obohacování hudebních činností a přispívá k dalšímu hudebnímu rozvoji, avšak nejedná se ještě o hru na vlastní hudební nástroj jako takovou. Nicméně i v tomto

---

28 LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, s. 100.

29 KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Praha: Raabe, 2017, s. 107.

30 LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, s. 101.

31 Tamtéž, s. 101.

případě je nutné, aby fungoval řád a učitelky dbaly na správné používání a manipulaci s nimi.

Ve fázi poznávání je přirozené, že každé dítě si chce daný nástroj prozkoumat, osahat a prohlédnout jeho strukturu a materiál, potěžit, zjistit jakým způsobem a jaké zvuky vydává. Necháváme proto dětem čas tuto fázi objevování plně využít k seznámení s nástrojem. Při řízené činnosti je zapotřebí dát dětem pokyny k používání nástroje a domluvit se s nimi na pravidlech práce s ním.

Zvláštní pozornost bychom měli věnovat práci se zobcovou flétnou. Z řady orffových nástrojů vybočuje, jelikož se jedná o vlastní hudební nástroj, jehož výuce se děti mohou věnovat i v základních uměleckých školách. Pro její užití platí přesnější pravidla a učitelky v mateřské škole by s nimi měly být seznámeny. Hojnost využití zobcové flény je v mateřských školách velmi nízká. Jen hrstka učitelů je nakloněna k zařazování tohoto nástroje do programu hudebních činností. Zobcová flétna je ale nenáročným nástrojem, kterým můžeme velmi dobře obohatit výuku a zároveň podporovat jemnou motoriku a motoriku mluvidel dětí.

Učitel, který nemá povědomí o tom, jak se zobcovou flétnou zacházet, by si měl nejprve prostudovat pravidla hry na flétnu a naučit se alespoň základní hmaty. V momentě, kdy si začne rozšiřovat obzory, zjistí, že využití a způsobů práce se zobcovou flétnou je mnoho a že je možné ji zapojit téměř do každé oblasti vzdělávání. Jeho povinností není naučit děti hrát celou oktávu <sup>(c1-c2)</sup>, vytvořit jim zásobu písní a pilovat techniku prstů. Prioritou je seznámit děti s novým předmětem a nástrojem, se kterým si užijí spoustu zajímavých a zábavných chvil prostřednictvím jednoduchých aktivit.

V oblasti instrumentální hry se nachází mnoho faktorů, které pozitivně nebo negativně ovlivňují její rozvoj. V první řadě jsou to vnitřní činitelé (motivace, talent, schopnost překonávat překážky, zdravotní stav apod.). Působení z okolí má také vliv na rozvoj instrumentálních dovedností. Jde především o pedagogický přístup, dostatečné vysvětlení a názorné ukázky, techniku hry, zpětnou vazbu a jiné. Své dovednosti v instrumentální hře dítě posílí častým opakováním a následnou automatizací.<sup>32</sup>

---

32 SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013, s. 292-293.

### 3 ZOBCOVÁ SOPRÁNOVÁ FLÉTNA

Zobcová sopránová flétna patří mezi dřevěné dechové nástroje. Skládá se ze tří částí: hlavice, středního dílu a nožky. Na hlavici je otvor zvaný labium, který podporuje vznik zvuku. Princip hry spočívá ve foukání do zobce a systematickém zakrývání osmi dírek (šest samostatných dírek a dvě dvoudírky). Je možné vyluzovat zajímavé zvuky jen foukáním do hlavice a ucpáváním jejích částí. Tato metoda je vhodná jako jedna z aktivit v mateřské škole.

Flétny se vyrábí ze dřeva nebo z plastu. Nejčastěji se k výrobě využívá tvrdého dřeva jako je javor, zimostřez, bez nebo eben.<sup>33</sup> Dřevěné jsou kvalitnější a vytváří lepší tón, naproti tomu vyžadují pečlivější údržbu. Doporučují se hráčům, kteří se chtějí hře na flétnu přímo věnovat.

Pro děti do mateřských škol postačí flétny plastové, které jsou levnější a nevyžadují žádnou zvláštní péči. Stačí je občas vypláchnout teplou vodou. Přejít od plastové flétny k dřevěné bývá velkým skokem, to především v tónové složce nástroje. Dochází k jeho zpřesnění a vyčištění.

#### 3.1 Vývoj flétny z hlediska předškolního vzdělávání

Flétna je pravděpodobně jedním z nejstarších hudebních nástrojů. Podle archeologických nálezů se ukázalo, že její původ sahá už do dob pravěku. Pračlověk si tyto nástroje vyráběl nejčastěji z bambusu, dřeva nebo zvířecích kostí a rohů. Používal ji při tradičních rituálech k zajištění úspěšného lovu, dobrého počasí, či odhánění nemocí a zlých duchů.

Ve starověku se již na flétnu hrálo na mnoha místech světa. V Egyptě byla flétna vyráběna i z kovu. Reliéfy nám poukazují na to, že hře na flétnu se věnovali především mužští hudebníci. Jsou zde vyobrazeny krátké flétny, držené vodorovně, ale také flétna dlouhá až jeden metr. Tu hudebník díky její délce musel držet šikmo. Podle popisu se nejspíše jedná o předchůdkyni dnešní flétny příčné.<sup>34</sup>

---

33 KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Praha: Togga, s. 922.

34 Spolek přátel starověkého Egypta. *Starověký Egypt*. Zajímavosti. Hudba starověkého Egypta. [online]. Copyright © 2020. Dostupné z: <http://www.starovekyegypt.net/zajímavosti/hudba-starovekeho-egypta.php>.

V Řecku se stal velmi používaným dechovým nástrojem aulos (od slova vítr). Podle řeckých bájí se na jeho vzniku podílí bohyně Athéna. Ta ho ovšem vyhodila poté, co zjistila, že jí při hře zahavuje obličej. Aulos byl lidovým nástrojem, používaným při náboženských rituálech a také při válečných obřadech. Velmi typickým nástrojem starověkého Řecka, ale používaným i v Římě, byla syrinx, tzv. *Panova flétna*. Ta se skládala z několika jednotónových píšťal spojených do řady. Řecká legenda připisuje její vznik bohu Panovi, který bývá s nástrojem vyobrazován. Byl zamilovaný do nymfy Syrinx, ale ta jeho lásku neopětovala, tak utekla a proměnila se v rákosí, z něhož si Pan nástroj vyrobil.<sup>35</sup>

Podle hudebního vědce Antonína Modra jsou počátky flétny v Asii, ze které se později během křižáckých výprav dostala i do Evropy.<sup>36</sup> Pro Čínu byla typická bambusová flétna. Ta kromě hry různých melodií dokázala napodobit také přírodní zvuky, zejména zvuky ptáků. Flétna zde je taktéž spojována s legendou. V dávných dobách války, v Západní Han, byli vojáci se svým velitelem Li Lingem obklíčeni nepřátelským vojskem. V noci pověřil velitel jednoho ze svých vojáků, aby zahrál na flétnu. Jelikož zvuk flétny byl tak žalostný, velitel nepřátelského vojska se rozplakal a své vojáky stáhl z boje.<sup>37</sup>

V Indii, Pákistánu, na Srí Lance, Barmě nebo i v některých oblastech Afriky se můžeme dodnes setkat se zaklínači hadů. Jejich řemeslo se dědí z generace na generaci. Muži s malými dřevěnými flétnami a podmanivým pohledem hrají naučené melodie a z košíku před nimi vylézá kobra a pohybuje se do rytmu.<sup>38</sup>

V období středověku procházela zobcová flétna velkou proměnou a zdokonalením. Z jednodílného nástroje se začal postupem času stávat nástroj dvoudílný a později už se skládal ze tří dílů, jak ho známe dnes. Flétna se dostala do popředí a byla jedním z hlavních a obdivovaných hudebních nástrojů této doby.<sup>39</sup> Objevovala se na různých

---

35 Kateřina Svobodová. Řecké dechové hudební nástroje. In: *Archeologie na dosah*. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví. [online]. Copyright © 2012. Dostupné z: <https://www.archeologienadosah.cz/clanky/recke-dechove-hudebni-nastroje-0>.

36 MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977, s. 85.

37 Čínský rozhlas pro zahraničí. Historie čínské flétny. In: *CRI online*. Čínský portál ve vašem jazyce [online]. Copyright © China Radio International. CRI. Dostupné z: <http://czech.cri.cn/321/2011/07/04/1s123199.htm>.

38 Dalibor Vrána. Zaklínači hadů: Proč hluché kobry tančí. In: *EnigmaPlus.cz*. [online]. Copyright ©, 2019. Dostupné z: <https://enigmaplus.cz/zaklinaci-hadu-proc-hluce-kobry-tanci/>.

39 MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977, s. 85-86.

společenských akcích a koncertech k tanci i poslechu. Pod rukama slavných skladatelů jako je G. P. Telemann, J. S. Bach nebo G. F. Händel vznikaly flétnové sonáty, které se hrají dodnes.

V novověku došlo k velké reformaci celého hudebního sektoru. Vznikaly a prosazovaly se nové nástroje a zobcová flétna byla na několik desítek let upozaděna flétnou příčnou, která se pyšnila svým jasnějším zvukem. Na začátku 20. století se anglický muzikant a muzikolog Edgar Hunt zasloužil o návrat a nový rozkvět zobcové flétny. Založil první flétnovou školu a Společnost hráčů na flétnu, jež zapříčinila rozšíření zobcové flétny po celém světě.<sup>40</sup> Dnes je zobcová flétna plnohodnotným a flexibilním nástrojem. Její hře se vyučuje na odborných školách, objevuje se v různých seskupeních a orchestrech, ale zároveň je jedním z prvních nástrojů, na který se mohou učit hrát i děti v mateřské škole.

Zajímavosti z historického vývoje flétny nám mohou posloužit i v mateřské škole k utvoření dílčích hudebních aktivit. Můžeme se inspirovat antickým Řeckem a z brček si vyrobit Panovu flétnu, jako zaklínači hadů v Indii lákat hada z koše, sestavit armádu jako v Číně a pochodovat do rytmu flétny anebo uskutečnit svůj vlastní rituál a doprovodit ho tancem, písněmi a zvuky z flétny.

### **3.2 Zásady hry na flétnu**

V této kapitole je čerpáno především z hojně používaných flétnových škol od známých autorů, jako jsou Jan a Eva Kvapilovi, Ladislav Daniel, Václav Žilka nebo Iveta Hlavatá a z svých hráčských zkušeností a rad učitelů ZUŠ.

#### **Dýchání**

Při hře na flétnu nádech i výdech provádíme ústy. To spočívá v tom, že nadechovaný vzduch klesá do spodní části plic, odkud následně při výdechu stoupá do ústní dutiny a proudí rovnou do nástroje. Dechový sloupec způsobuje, že se flétna rozezvučí. Při tomto procesu se nejvíce zapojuje bránice a břišní svalstvo. V dechové sekci se tomuto dýchání říká tzv. „dýchání do břicha“. Pro kvalitní tón vydechujeme přiměřeně a klidně. Násilný výdech zapříčiní nepříjemně znějící přefouknutý tón.

---

40 MODR, Antonín. *Hudební nástroje*. Praha: Supraphon, 1977, s. 86



Děti v mateřské škole automaticky používají mělké vrchní dýchání do horní části plic, jež není pro hru na zobcovou flétnu příliš vhodné. Proto se my, učitelé v mateřské škole, u nich snažíme prohlubovat brániční dýchání. Toho docílíme zábavnou formou pomocí dechových cvičení, které zařazujeme vždy před každou hrou. Ty lze realizovat za využití širokého spektra pomůcek. Pokud nemáme zrovna pomůcky k dispozici, je možné se rozdýchat pomocí vlastního těla.

### **Postoj**

Postoj je velmi výraznou složkou při hře na zobcovou flétnu. Odvíjí se od něho správné dýchání hráče, tudíž i vyluzovaný tón. Pro začátek dbáme na to, aby děti při foukání do flétny stály, nikoli seděli. Při sezení není dostatečně otevřený hrudní koš a dýchání neprobíhá správně. To může mít velmi negativní dopady na pozdější tónový projev žáka, dech nebude dostatečně silný a barva tónu tím pádem zastřená a nevýrazná. Při správném postoji je váha těla rozložena do obou nohou, obě stojí pevně na zemi a vytváří stabilitu.

### **Držení**

Postavení rukou vychází z přirozenosti a příjemného pocitu při hraní. Ruce by měly být mírně od těla a nenásilně uchopovat flétnu. Levá ruka drží horní část nástroje a pravá tu spodní a to vždy tak, že palce podpírají nástroj zespodu a ostatní prsty (kromě levého malíčku) zakrývají dírky na horní části nástroje. Tónový otvor na spodní části nástroje zakrývá levý palec. Při přípravě držení musíme vždy vycházet ze tří opěrných bodů. Jsou to spodní ret, pravý palec a pravý malíček opírající se o nožku.

### **Nátisk**

Většina autorů ve svých flétnových školách uvádí, že zobcovou flétnu nevkládáme do úst, ale jen zlehka opíráme o spodní ret a se shora překrýváme rtem horním. Často dělají děti chybu v tom, že dávají flétnu příliš hluboko do úst nebo ji drží zuby.

## Artikulace

Právě artikulace neboli vyslovování, je pro hru na flétnu velmi zásadní. Oproti ostatním nástrojům je zde třeba klást větší důraz na přesné a jemné nasazení a ukončení tónu. Zobcová flétna je citlivá na množství vyfukovaného dechu a na důraz jazyka. Dech a artikulace musí být v souladu, při výdechu se současně jazykem nasazuje nový tón. U dětí se nejprve soustředíme na správnou polohu a funkci jazyka, poté provádíme nácvik slabik Tý a Dý.

### 3.3 Známí flétnisté pro inspiraci do MŠ

V této kapitole jsou představeni tři známí čeští flétnisté a velcí hudebníci, jejichž přístupy mohou posloužit jako inspirace pro užití flétny v mateřské škole. Každý z nich je svou tvorbou originální, ale všichni tři se zasloužili o velký obdiv v oblasti (pedagogické) práce se zobcovou flétnou.

#### Jiří Stivín

Jiří Stivín (\*23. 11. 1942) je český multiinstrumentalista, skladatel a leader. K hudbě přistupuje s humorem, vnímá ji jako prostředek komunikace a vyjádření svých pocitů. Rád improvizuje a to i při svých vystoupeních, klade důraz na spontánnost a aktivizující hru. Je vždy v kontaktu s publikem a své koncerty přizpůsobuje aktuální atmosféře v sále nebo na jiných netradičních místech jako např. jeskyně. Připravuje také koncerty pro děti, kde nechybí ani různé převleky a doplňky. Součástí bývají videoprojekce, jež si sám vytváří. Ty propojují sluchovou složku s vizuální.

Stivínův nástrojový rozsah je obrovský. Kromě běžných nástrojů si rád vytváří své vlastní a je známý pro hru na běžné věci kolem nás. *„A co se týče netradičních instrumentů? Zahraju na všechno, co má díru, někdy i bez. Vedle trubek, saxofonů, píšťalek a hřebenů jsem si oblíbil různé flašky, gumové hadice, pumpičku od kola, imitaci lidské kosti. Vsadil jsem se, že zahraju i na banán - dalo to hodně práce, ale nakonec se ozval. Zato na housku jsem sázku prohrál.“*<sup>41</sup>

---

41 Klára Říhová. Jiří Stivín: Celý život je velká improvizace. In: *Novinky.cz*. [online]. Copyright © 2003 [cit. 01. 03. 2020].  
Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/jiri-stivin-cely-zivot-je-velka-improvizace-40053265>.

V mateřské škole lze uplatnit hned několik principů tohoto umělce. U dětí podporujeme radost z hudby a necháváme spontánně projevovat jejich emoce při poslechu i hře. K hudebním činnostem nalézáme a využíváme různé spektrum předmětů, které lze rozezvučet ústy, podobně jako zobcovou flétnu.

### **Jan Kvapil**

Jan Kvapil (\*13. 1. 1968) je český pedagog, flétnista a překladatel. Jeho hlavním zájmem je pedagogická činnost. Je pořadatelem a lektorem mnoha hudebních workshopů a seminářů hry na zobcovou flétnu pro učitele, ale také letních a víkendových škol pro samotné děti. Ve své pedagogické činnosti vychází z názorů a zkušeností známých zahraničních hudebníků a pedagogů.<sup>42</sup> Během svého působení vydal ve spolupráci se svými kolegy několik publikací, ze kterých si zde ty, pro nás stěžejní, představíme.

**Flautoškola** je flétnovou školou hry na zobcovou flétnu. Jan Kvapil vytvořil tuto flétnovou školu společně se svou ženou Evou Kvapilovou. Skládá se ze dvou knih, učebnice a metodického sešitu pro učitele, v němž jsou prakticky popsány a vysvětleny veškeré úkoly z učebnice. Velmi hojně je používána na základních uměleckých školách, ale můžeme z ní čerpat i při výběru aktivit v mateřské škole. Obsahuje základní informace o zásadách hry na zobcovou flétnu, metodiku nácvičku správné artikulace a zásobu lidových písní. Součástí učebnice je řada moderních technik v podobě poutavých hudebních her a cvičení. Hlavním zdrojem této publikace jsou světové hudební školy s prvotřídními pedagogy v čele.<sup>43</sup>

### **Václav Žilka**

Václav Žilka (\*19. 9. 1924, +13. 4. 2007), byl český hudebník a hudební pedagog. Centrem jeho činnosti byla především práce s dětmi s astmatem. Věřil, že hra na zobcovou flétnu je vhodnou pomůckou a léčivým nástrojem pro děti s tímto onemocněním. Podařilo se mu tedy propojit hudbu se zdravotnictvím. Právě pro tyto

---

42 KVAPIL, Jan. *Jan Kvapil*. [online]. Copyright © 2020. Dostupné z: <http://jankvapil.com/index.php?page=zivotopis>.

43 KVAPIL, Jan a Eva KVAPILOVÁ. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: metodický sešit pro učitele*. Praha: WinGra, 2003.

účely vydal svou knihu. Jeho pedagogické přístupy čerpají stejně jako u Kvapila z názorů J. A. Komenského. Propagoval přístup „škola hrou“, oplýval legrací a vtípem.<sup>44</sup>

**Veselé pískání – zdravé dýchání** je zábavě zpracovaná učebnice pro výuku dětí na zobcovou flétnu. Jejím hlavním záměrem je naučit děti správnému bráničnímu dýchání. Pokud neumí dítě správně dýchat, nemůže se stát dobrým flétnistou. Kniha zahrnuje mnoho cviků a aktivit ke cvičení dechové gymnastiky a notové záznamy českých lidových písní jako *Jede, jede, poštovský panáček, Okolo Frýdku* a další.<sup>45</sup>

Vedle vydané učebnice je Žilka zakladatelem projektu **Dřevěná píšťalka**. Jedná se vlastně o hudební školu, jejímž cílem je obohacovat hudbou i ty děti, které nemají přirozené hudební nadání. Je otevřena jak pro děti trpící astmatem, tak pro ty zdravé a to už od pěti let. Hodiny jsou pojaty velmi komplexním rázem. Kromě dýchání a hry na flétnu se zde zpívá, tančí, čtou se noty, procvičuje se rytmus a další doplňkové činnosti. Rozdíl oproti běžným hudebním školám je v tom, že dítě každou hodinu absolvuje se svým rodičem nebo prarodičem. Ten jen nepozoruje svého potomka, ale do hodiny se aktivně zapojuje. Tento projekt převzalo a řídí se jím mnoho hudebních škol.<sup>46</sup>

Jiří Stivín je inspirativní především svým experimentováním a hravostí. To je pro děti v mateřské škole zásadní, je důležité, aby se i při hře na flétnu setkaly se zábavnými cvičeními, při kterých budou objevovat, co nástroj dokáže. Po seznámení s principy Václava Žilky jsem dospěla k tomu, že velmi podstatnou a zdravotní částí při výuce dětí hry na flétnu jsou dechová cvičení. Jan Kvapil rozšířil mé obzory o zajímavé aktivity a rady, jak se zobcovou flétnou zacházet.

---

44 Alexandra Stušková, DiS. Prof. Václav Žilka. *Život umělce*. Nadační listy.[online] Nakladatelství STUŠKOVÁ. Dostupné z: <http://www.nadace-zivot-umelce.cz/nadacni-listy/>.

45 ŽILKA, Václav. *Veselé pískání - zdravé dýchání: slabikář pištců*: Praha: Panton, 1988.

46 ŽILKA, Václav. *Jak se dělá muzikant*. Praha: Petrklíč, 2004, s. 11-22.

## **4 ZAVEDENÍ ZOBCOVÉ FLÉTNY DO MATEŘSKÉ ŠKOLY**

### **4.1 Flétna v MŠ v souvislosti se vzdělávacími oblastmi RVP PV**

Tato kapitola vychází z Rámcového vzdělávacího programu<sup>47</sup> pro předškolní vzdělávání. Propojuje cíle jednotlivých vzdělávacích oblastí s tím, co vše si mohou děti prostřednictvím lekcí s flétnou osvojit v mateřské škole.

#### **Dítě a jeho tělo**

V této oblasti je kladen důraz především na rozvoj jemné motoriky prostřednictvím pohybů a práce prstů při používání zobcové flétny. Dbáme na správné dýchání i vzpřímený postoj dětí a tím přispíváme k jejich dobrému zdravotnímu stavu. Důležité je propojování všech smyslů, zejména sluchu (vnímání hudby a tónů), hmatu (manipulace s nástrojem) a zraku (při hře podle návodu).

#### **Dítě a jeho psychika**

##### **Jazyk a řeč**

Hlavním cílem této oblasti je rozvoj řečových schopností dítěte. Ty podporujeme správnou artikulací a nasazováním při hře na nástroj a také artikulačními cvičeními, zaměřenými na pohyby jazyka a úst a zpěvem. Sledování a hra podle tištěných materiálů má význam pro nácvik předčtenářské gramotnosti.

##### **Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace**

Nabízením zobcové flétny zábavným a pro dítě přitažlivým způsobem ho seznamujeme s novou činností a budujeme u něho kladný vztah k hudbě. Na rozvoji paměti se podílí zapamatování textu písní při zpěvu a hmatů či jednotlivých tónů při hře. Důležitá je také melodie písně, jak hraná, tak zpívaná. Při soustředění na pokyny učitele nebo na samotnou aktivitu dochází u dítěte k zaměření a prohlubování pozornosti. Při

---

<sup>47</sup> Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>.

hrátkách se zobcovou flétnou se dítě seznamuje s novými zvuky a tím se vyvíjí jeho fantazie a představivost.

### **Sebepojetí, city, vůle**

Tato oblast se zaměřuje na prožívání a citovou složku dítěte. Prostřednictvím hudby může dítě vstřebávat i vyjadřovat mnoho emocí. Sledováním vlastních pokroků ve hře na flétnu je dítě uspokojováno a tím je posilován i vztah k sobě samému. Uvědomuje si vlastní hodnotu a zkouší, co je schopno dokázat.

### **Dítě a ten druhý**

Oblast dítě a ten druhý rozvíjí zejména kolegiálnost a prosociální chování. Skrze práci ve skupině se děti naučí spolupracovat, domlouvat se a podporovat. Je třeba také upevňovat návyky správného chování a zacházení s věcmi kolem sebe. Vysvětlíme, jak flétnu správně používat a jak o ni pečovat. Při aktivitách k sobě děti přistupují vstřícně, pomáhají si, radí druhým a nikdy se nevysmívají slabším. Tím u nich podporujeme učení ohleduplnosti.

### **Dítě a společnost**

Záměrem této oblasti je umožnit dítěti být součástí společenství lidí a přijetí jejich pravidel, kultury a postojů. Než přistoupíme k realizaci činností, nejprve si předneseme pravidla, podle kterých se bude naše skupina řídit. Taktéž podporujeme prosociální chování a tím si děti utvářejí obecnější morální hodnoty. Prostřednictvím hudebních a flétnových aktivit děti seznamujeme s našimi tradičními písněmi a koledami a vytváříme tak společenské vazby a seznamujeme je s naší kulturou a zvyky.

### **Dítě a svět**

Zde je naším cílem především seznámit děti s principy jiných společenství a kultur a respektovat různorodost. Zprostředkujeme jim tradiční písně a techniky jiných národů a necháme je si vše samy vyzkoušet. Obrázky nebo videa nám napomáhají si lépe představit, jak vypadá flétna jinde ve světě a při jakých příležitostech se používá. Vnímáme hudbu jako jednotící prvek.

## 4.2 Flétnový kroužek v mateřské škole (program k uplatnění zobcové flétny v mateřské škole)

Tento výchovně-vzdělávací program se skládá z deseti lekcí, při kterých se děti setkávají se zobcovou flétnou formou flétnového kroužku. Jednotlivé lekce jsou naplněny jak hudebními, tak i pohybovými, dechovými a artikulačními cvičeními. Dechová a artikulační cvičení jsou pro hru na flétnu velmi důležitou přípravou. Pohybová cvičení slouží především k propojení motorické a sluchové složky osobnosti a ke zklidnění a posílení soustředěnosti dětí. Během flétnového kroužku se děti naučí zahrát pět základních tónů a to  $h^1$ ,  $a^1$ ,  $g^1$ ,  $c^2$ ,  $d^2$ . Výuka probíhá především formou nápodoby, notové zápisy u jednotlivých aktivit slouží hlavně pro učitele. K zapamatování tónů dětem pomohou obrázky z flétnové učebnice Ivety Hlavaté (2015), která jednotlivé tóny personifikovala. Každá lekce obsahuje též hrátky s flétnou, při nichž si děti zábavným způsobem vyzkouší, co všechno jde se zobcovou flétnou dělat a naučí se několik písni.

Program je určen zejména pro děti ve věku 5-6 let. V případě realizace s mladšími dětmi je možné aktivity nebo celý program různě modifikovat. Je třeba vycházet z aktuální situace a přizpůsobovat obsah a sled jednotlivých činností potřebám dětí. Maximální doporučený počet dětí ve skupině je 10.

Před první lekcí nejprve seznámíme děti se samotným nástrojem, ukážeme si, z jakých částí se skládá, jak s ním budeme zacházet a jak o něj pečovat. Vysvětlíme také správnost postoje, nátisku a držení flétny. Kromě práce s flétnou si povíme také o základních pravidlech slušného chování a nastavíme řád, který budeme ve skupině dodržovat.

Program *Flétnový kroužek v mateřské škole* jsem zpracovala na základě předchozích osobních zkušeností s hrou na zobcovou flétnu na základní umělecké škole a zkušeností z práce s dětmi při hudebních aktivitách, kde jsem si přiměřenost navrhovaných postupů prakticky ověřila.

## **1. Lekce**

### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

#### **Brániční dýchání**

Cíle:

- vnímat svůj dech
- osvojit si brániční dýchání

Děti se položí na záda na koberec. Obě ruce položí na břicho a zavřou oči. Rukama budou kontrolovat, zda opravdu probíhá dýchání „do břicha“ a břicho se nadzdvihuje. Nádech probíhá nosem a výdech ústy. Pozor, aby děti nezvedaly břicho instinktivně, zvednutí musí zapříčinit proud vzduchu při nádechu.

### **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

#### **Pusinka, hláska P**

Cíle:

- připravit ústa na flétnový nátisk

Zeptáme se dětí, zda si doma s rodiči dávají pusku na dobrou noc a jak asi tak ta pusa vypadá. Každé dítě jich pár pošle svým kamarádům. Jde hlavně o to, aby rty byly dostatečné našpulené a došlo k mlasknutí. Pokud toto cvičení všechny děti zvládají, ukážeme jim podobné cvičení, jen s přidaným proudem vzduchu. Při proudu vydechovaného vzduchu dají rty k sobě a jemně vysloví písmeno P.

### **POHYBOVÉ CVIČENÍ**

#### **Básnička s pohybem**

Cíle:

- rozcvičit se
- zklidnit se
- navodit atmosféru



Při prvním setkání se naučíme báseň o flétně, která se stane motivací každé naší další lekce. Doprovodíme ji pohybem a budeme ji používat na začátku každé lekce jako náš pozdrav.

*„Flétnička je kouzelná, (čarujeme rukama)*

*Zvuk jak malý ptáček má. (poskakujeme jako ptáček)*

*Budeme se učit hrát, (hrajeme prsty jako na flétnu)*

*Tleskat, zpívat, tancovat.“ (tleskneme při každém slově)*

## **HRÁTKY S FLÉTNOU**

### **Meluzína**

Cíle:

- ovládat proud dechu
- experimentovat

Všichni uchopíme celou flétnu do ruky, zatím bez držení konkrétního tónu. Poté si zahrajeme na meluzínu. Budeme se snažit vyfouknout proud vzduchu do nástroje a tím ho rozeznít. Vyzkoušíme si foukat různou intenzitou dechu a tu připodobníme k slabému vánku a silnému větru.

### **Foukáme do otvorů**

Cíle:

- objevovat flétnu ze všech stran

Vezmeme si celou flétnu do ruky. Budeme zkoušet a experimentovat, co se děje, když foukáme do jakéhokoli otvoru na flétně a to jak v přímém kontaktu s flétnou, tak i s oddálením nástroje od úst (5 cm). Foukáme do dírek na středním dílu flétny (jako na foukací harmoniku) nebo z různých stran do labia (otvoru na hlavici). Můžeme také vyzkoušet, zda se flétna ozve, i když nemáme zobec přímo v ústech, ale foukáme do něj z dálky.

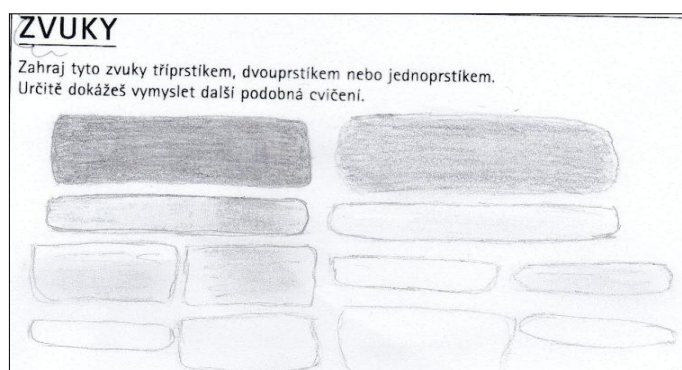
## Dynamika podle obrázků

Cíle:

- pochopit a vyjádřit dynamiku (slabě/silně)
- reprodukovat zápis

K této aktivitě využijeme obrázek z *Flautoškoly* (2003) Jana a Evy Kvapilových. Úkolem dětí je zahrát na hlavici tyto drobné obrázky. Ty poslouží jako notový zápis a vyjadřují délku a hlasitost tónů. Děti neopravujeme, jen je navedeme správným směrem. Pro lepší představu můžeme nejprve dětem podle obrázků zahrát my.

Obrázek 1



Zdroj: Kvapilovi, 2003, s. 17

## 2. Lekce

### DECHOVÉ CVIČENÍ

#### Papírová kulička

Cíle:

- ovládat směr dechu

Rozmístíme se volně po koberci. Děti dostanou papír velikosti A5, který zmuchlají do kuličky. Poté ji položíme na zem a pomocí dechu se jí snažíme rozpohybovat a odfouknout co nejdál. Pokud se dětem podaří kuličku rozhýbat, můžeme nakreslit na papír dráhu a foukat kuličku po její linii, roztáhnout po koberci provázek a pohybovat kuličkou podél něho nebo si ji mohou děti pomocí dechu posílat mezi sebou.

## ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

### Pohádka na cvičení jazyka a úst

Cíle:

- rozhýbat a uvolnit jazyk a ústa

#### *Pohádka o kuřátku*

Bylo jednou jedno neposedné kuřátko, které nerado sedělo, a tak se rozhodlo, že se vypraví na výlet. Podívalo se za sluníčkem (pohyb jazyka nahoru) a vydalo se na cestu. Zanedlouho dorazilo na louku, kde uvidělo klusat koně (koník). Rozhlédlo se doprava (pohyb jazykem doprava), doleva (pohyb jazykem doleva) a šlo dál. Kuřátko už začínalo být trochu hladové, olízlo se (olíznutí horního rtu) a spěchalo domů. Když dorazilo na statek, usmálo se na maminku (usmát se), dalo jí pusinku (našpulení rtů), podívalo se nahoru (pohyb jazyka nahoru) a dolů (pohyb jazyka dolů) a bylo rádo, že je po vyčerpávajícím výletě zase doma.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Části flétny

Cíle:

- protáhnout se
- seznámit se s částmi flétny

Všechny tři části flétny připodobníme k částem našeho těla a zacvičíme si. Hlavice pro nás znamená hlava, budeme proto kroužit půlkruhy hlavou z jedné strany na druhou (brada směřuje k hrudníku). K demonstraci středního dílu si zakroužíme na obě strany naším trupem. Stojíme při tom v širokém stoji rozkročném. Nakonec vykonáme krouživý pohyb ve všech kloubech našich nohou (kyčel, koleno, kotník). U všech cviků pozorně kontrolujeme děti, zda je provádějí správně.

### Flétna jako raketa

Cíle:

- protáhnout se

- zpevňovat tělo

V tomto cvičení flétnu připodobníme k raketě. Vytáhneme se z pasu, ruce vzpažíme, hlava je v prodloužení těla, stojíme na špičkách a snažíme se dosáhnout co nejvyšší, jako když raketa vzlétá do vesmíru. Povolíme a cvik opakujeme třikrát dokola.

## **HRÁTKY S FLÉTNOU**

### **Hudební kontrasty**

Cíle:

- rozeznat hudební kontrasty

Učitelka vytvoří nebo použije již hotové obrázky zvířat, které vystihují vlastnosti daných hudebních kontrastů. Posadíme se do kruhu a obrázky položíme lícem dolů. Jedno dítě vždy otočí jeden z obrázků a společně si zahrajeme na hlavici tak, abychom vyjádřili zvíře na něm vyobrazené.

nahlas (lev) – velmi intenzivně foukneme do hlavice

potichu (ryba) – velmi slabě foukneme do hlavice

dlouze (slon) – zahrajeme co nejdelší tón

krátce (pták) – zahrajeme velmi krátký tón nebo více kratších tónů za sebou

rychle (gepard) – zahrajeme několik tónů velmi rychle po sobě

pomalou (hlemýžď) – zahrajeme několik tónů velmi pomalu za sebou

vysoce (myš) – pouze zahrajeme na hlavici

hluboko – (medvěd) – rukou při hraní zakryjeme spodní otvor hlavice

### **Crescendo, decrescendo**

Cíle:

- naučit se zeslabovat a zesilovat – ovládat míru vdechovaného vzduchu

- hrát podle zápisu

V tomto cvičení použijeme obrázek z *Flautoškoly* (2003) vyzkouší při hraní na flétnu crescendo a decrescendo (zesilovat a zeslabovat). Předložíme obrázky před děti a vyzveme je, aby se pokusily zahrát na hlavici to, co tam vidí. Poradíme jim, aby ovládaly a měnily hlasitost podle rozšíření a barvy trojúhelníků. Necháme chvíli děti, aby se s úkolem vypořádaly samy, a poté jim můžeme ukázat náš způsob a všichni si aktivitu zkusit znovu.

**Obrázek 2**



*Zdroj: Kvapilovi, 2003, s. 62*

### **3. Lekce**

#### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

##### **Pejsek**

Cíle:

- docílit bráničního dýchání

Pokusíme se napodobit psí dýchání trhavými pohyby bránice. Napodobujeme velkého i malého psa (můžeme připodobnit k rase) nebo psa málo a hodně udýchaného. Pro lepší představu necháme děti vypláznout jazyk a pohybovat se po čtyřech po koberci.

## **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

### **Autíčko**

Cíle:

- nacvičit správné nasazování jazyka

Vyzveme děti, aby zkusily předvést klakson automobilu. V momentě, kdy se ozve slabika „Tů“, využijeme ji ke společnému nacvičování. Všichni si ji několikrát dokola zkusíme vyslovit. Přitom si děti mohou zahrát na auta, rozejít se po třídě a točit volantem.

## **POHYBOVÉ CVIČENÍ**

### **Roboti a víly**

Cíle:

- zužitkovat nahromaděnou energii
- reagovat na hrané podněty

Paní učitelka bude hrát na flétnu. Děti se rozmístí po prostoru a podle toho, jak flétna bude hrát, se budou pohybovat. Pokud bude hrát velmi rychle staccato (krátce), budou se děti pohybovat rychle a trhavými pohyby jako roboti, pokud ovšem začne zpomalovat nebo hrát tenuto (dlouhé tóny), děti tomu svůj pohyb přizpůsobí a budou se pomalu a ladně pohybovat po třídě jako víly. Pohyb dětí tedy závisí na hráči na flétnu.

## **HRÁTKY S FLÉTNOU**

### **Rytmizace jmen**

Cíle:

- rozvíjet rytmické cítění

Rovně se posadíme nebo postavíme do kruhu na koberec a vezmeme si do ruky hlavici. Zaměříme se na rytmus, konkrétně na rytmizaci našich jmen. Postupně po kruhu každý řekne svoje jméno a to podle slabik všichni zrytmizujeme na hlavici flétny.

### **Počasí**

Cíle:

- experimentovat a poznávat nové techniky hry

Tato aktivita pochází z učebnice Jana a Evy Kvapilových (2003). Pro lepší manipulaci s nástrojem a prožitek dětí použijeme pouze hlavici z nástroje. Pomocí nakreslených obrázků budeme hrát různé situace z oblasti počasí (déšť, vítr, kroupy, vánek,...). Podle Kvapilových je možné jednotlivé obrázky zahrát v tomto provedení:

- *Mrholení – slabý tón („Šeptání do flétny“), měkké rychlejší nasazení*
- *Kroupy – jednotlivé údery jazykem, trochu delší, silnější tóny*
- *Blesk – silný úder jazyka na začátku, postupné dechové glissando dolů*
- *Vánek – „vzdušný“ zvuk – foukání do flétny opřené o spodní ret s mírně pootevřenou pusou*
- *Vichr – nárazy vzduchu (nemusí být hezké), možno hrát bez nasazení*
- *Míha – levá ruka se pohybuje nad lábiem, pianissimo*<sup>48</sup>

### Obrázek 3



Zdroj: Kvapilovi, 2003, s. 33

---

48 KVAPIL, Jan a Eva KVAPILOVÁ. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: metodický sešit pro učitele*. Praha: WinGra, 2003, s. 37

## **4. Lekce**

### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

#### **Peříčko**

##### **Cíle:**

- rozdýchat se
- ovládat směr dechu

Každé dítě dostane do ruky peříčko. S tím nyní provedeme několik dílčích dechových cvičení. Při prvním z nich si děti dají peříčko na úroveň úst a pustí ho k zemi. Úkolem je ho dechem udržet co nejdéle ve vzduchu. Další cvičení bude probíhat ve dvojicích. Děti se postaví proti sobě a jeden druhému na hlavu položí své peříčko. Nyní se budou snažit navzájem si ho z hlavy sfouknout.

### **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

#### **Traktor**

##### **Cíle:**

- uvolnit rty

Při tomto cvičení se děti budou snažit napodobit zvuk traktoru nebo jiného dopravního prostředku vydávajícího podobné zvuky. Hlavním úkolem cvičení je docílit brnění rtů na hláscce „B“, doprovázené zvukem. Je velmi pravděpodobné, že děti budou svédět oblasti kolem úst a nosu. To je u tohoto cvičení běžné a je to známka toho, že probíhalo správně.

### **VÝUKA TÓNU**

#### **Tón h<sup>1</sup>**

##### **Cíle:**

- naučit se hrát tón h<sup>1</sup>

Připravíme si do rukou celou flétnu a postavíme se do kruhu na koberec. „Pravá ruka má prázdniny“, žádný prst nezakrývá díрку, pouze palec podpírá flétnu zespodu. Levá



ruka zakrývá palcem díрку zesponu a ukazováčkem první díрку na vrchní straně nástroje. Společně si ve správném flétnovém postoji vyzkoušíme tón h<sup>1</sup> zahrát několikrát za sebou.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Cvičení s Honzíkem

Cíle:

- protáhnout se
- propojit tón s obrázkem

Tento cvik vychází z postavičky u tónu h<sub>1</sub>, kterou představuje Iveta Hlavatá ve své flétnové škole (2011) jako *Honzíka* a my si podle něho zacvičíme. Postavíme se, ruce vzpažíme a budeme jimi pohybovat do pokrčení dolů a nahoru. V momentě, kdy klesají ruce dolů, zvedá se vždy proti jedna noha a při pohybu nahoru zase pokládá na zem.

#### Obrázek 4



Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 8

## HRÁTKY S FLÉTNOU

### Indián

Cíle:

- experimentovat a poznávat nové techniky hry

Děti drží jednou rukou hlavici, foukají do zobce a nataženou dlaní druhé ruky střídavě zakrývají spodní otvor. Tím vydávají zvuky podobné indiánskému pokřiku. K přesnějšímu připodobnění a zaujetí dětí si můžeme na tváře namalovat barvami na obličej proužky a znaky jako mají indiáni.

## **5. Lekce**

### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

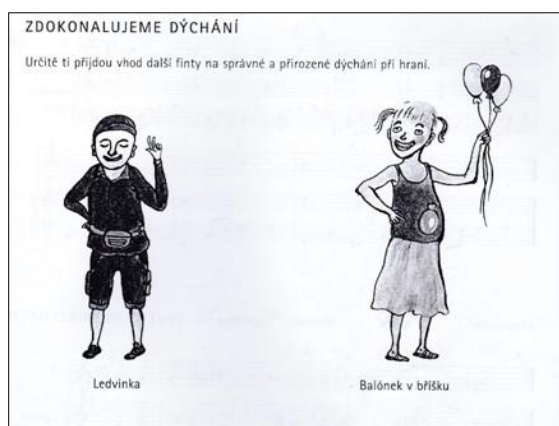
#### **Ledvinka a balónek**

Cíle:

- uvědomit si brániční dýchání

Obrázky z flétnové školy manželů Kvapilových (2011) nám pomohou při dechovém cvičení. Na obrázku nalevo se nachází postava s ledvinkou kolem pasu. Taktéž provedeme cvičení ve školce. Připravíme si několik ledvinek, které postupně vystřídáme mezi všechny děti. Cílem tohoto dýchání je představit si, že dýcháme do ledvinky připevněné na břicho. V případě druhého obrázku řekneme dětem, aby si představily, že mají balónek v břiše a pokusily se ho při každém nádechu nafouknout o něco více.

#### **Obrázek 5**



*Zdroj: Kvapilovi, 2003, s. 28*

### **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

#### **Tý a dý**

Cíle:

- zautomatizovat správné nasazování tónů

Nejprve si vyzkoušíme tyto slabiky říkat bez flétny a zaměřit se na přesnou práci jazyka. Ten by neměl být zbrklý a těžkopádný, ale ani příliš jemný a nevýrazný. Po

vyzkoušení bez flétny si můžeme vzít do ruky hlavici a takto správně zkoušet nasazovat tón na nástroj.

## VÝUKA TÓNU

### Tón $a^1$

Cíle:

- naučit se hrát tón  $a^1$

Nejprve si s dětmi zopakujeme tón  $h^1$  z minulé lekce. Nyní se naučíme hmat tónu  $a^1$ , který vychází právě z hmatu předešlého. Pokud držíme tón  $h^1$ , přidáme pouze prostředníček levé ruky na následující nezakrytou díрку a zkusíme zahrát. Poté několikrát po sobě zahrajeme střídavě tóny  $a^1$  a  $h^1$  přidáváním a zvedáním prostředníčku.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Cvičení s Amálkou

Cíle:

- protáhnout se
- propojit tón s obrázkem

Tento cvik je taktéž inspirován obrázkem z flétnové školy Ivety Hlavaté (2011), tentokrát *Amálky*. Postavíme se do stoje rozkročného a váhu přeneseme na obě nohy. Ruce dáme v bok a budeme pětkrát kroužit trupem na jednu a na druhou stranu.

**Obrázek 6**



Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 10

## HRÁTKY S FLÉTNOU

### Foukej, Foukej, větříčku

Cíle:

- naučit se zahrát píseň

Jelikož děti už umí zahrát tón  $h^1$  a  $a^1$ , můžeme je naučit hrát jednoduchou píseň *Foukej, foukej, větříčku*. Uchopíme flétnu do ruky a postavíme se do flétnového postoje. Děti nebudou hrát podle notového záznamu, ale podle paměti. Písničku si nejprve zazpíváme, aby si děti zapamatovaly její rytmus a melodii. Poté se ji pomalu naučíme zahrát na flétnu střídáním not  $h^1$  a  $a^1$ .

Obrázek 7

**FOUKEJ, FOUKEJ, VĚTRÍČKU**

Fou-kej, fou-kej, vě - tří - čku, shod' mi jed - nu hruš - tič - ku,

Vyslovuj: DY DY DY DY DY DY DÝ DY DY DY DY DY DY DÝ  
TY TY TY TY TY TY TÝ TY TY TY TY TY TY TÝ  
DY DY TY TY DY DY TÝ DY DY TY TY DY DY TÝ

shod' mi jed - nu ne - bo dvě, bu - dou slad - ké o - bě dvě.

DY DY DY DY DY DY DÝ DY DY DY DY DY DY DÝ  
TY TY TY TY TY TY TÝ TY TY TY TY TY TY TÝ  
DY DY TY TY DY DY TÝ DY DY TY TY DY DY TÝ

Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 11

## 6. Lekce

### DECHOVÉ CVIČENÍ

#### Brčko

Cíle:

- rozdýchat se
- ovládat množství vydechovaného vzduchu

K následujícímu dechovému cvičení budeme potřebovat brčka a nádoby s vodou. Děti se posadí ke stolům a každé z nich dostane jedno brčko a nádobu s vodou. Foukáním přes brčko do vody budou uvádět do pohybu její hladinu. Aby se voda rozpochovala, ale zároveň se nevytila, musí děti zvolit přiměřený proud vydechovaného vzduchu. Nádech by měl procházet nosem a výdech ústy do brčka.

## ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

### Koník

Cíle:

- rozhýbat jazyk
- uvolnit rty

Jako artikulační cvičení nám poslouží napodobování všech zvuků, které můžeme slyšet u koně. Vyzkoušíme si, jak klapou podkovy, když kůň chodí (jazykem v ústech sjíždíme z horního patra na spodní), jak si kůň odfrkuje (rty u sebe povolíme a proudem vzduchu vytvoříme brnění) a také napodobíme zvuky, které kůň vydává („ihahá“)

## VÝUKA TÓNU

### Tón $g^1$

Cíle:

- naučit se zahrát tón  $g^1$

Než se začneme učit nový tón  $g^1$ , nejprve si zopakujeme předchozí dva tóny ( $h^1$  a  $a^1$ ) a píseň *Foukej, foukej, větříčku*. Pokud se dětem daří, uchopíme hmat tónu  $a^1$ , následující díрку překryjeme prsteníčkem levé ruky a zahrajeme tón  $g^1$ . Nyní umíme už tři tóny. Vyzkoušíme si je zahrát postupně. Uchopíme tón  $h^1$  a postupným přidáváním prostředníčku a prsteníčku zahrajeme další dva tóny. Stejně postupujeme i od spodu nahoru. Na některém z tónů se můžeme zastavit a vytvořit pomalý trylek zvedáním jednoho prstu několikrát po sobě.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Cvičení s Gustíkem

Cíle:

- protáhnout se
- propojit tón s obrázkem

Nyní se protáhneme podle postavy *Gustíka* z učebnice Ivety Hlavaté (2011). Děti se posadí do sedu rozkročmo na koberec. Oběma rukama se budou snažit dotknout špiček nohou a trup dostat co nejbliže k zemi. Dbáme na to, aby správně seděly a nekrčily kolena. Na děti netlačíme, necháváme je zvolit si vlastní rozsah.

**Obrázek 8**



*Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 12*

## HRÁTKY S FLÉTNOU

### Džungle

Cíle:

- seznámit se s novými zvuky
- rozvíjet představivost a fantazii

Aktivita *Džungle* se nachází v učebnici *Flautoškola* (2003) Jana a Evy Kvapilových. Princip spočívá v pohybování a rychlém měnění dvou tónů s rozsahem vyšším, než sekunda (viz obrázek). Nasazuje se pouze první tón z nich, ostatní hrajeme vázaně (legato). Tento způsob hry nazýváme tremolo. Vzhledem k tomu, že děti tyto tóny ještě zahrát neumí, na flétnu hraje učitelka a děti hádají a polemizují, o které zvíře z džungle by se mohlo jednat. Některé děti si mohou za pomoci učitelky rovněž některé ze zvuků vyzkoušet. Vysvětlíme jim to jako hru, při níž se vždy pohybuje jeden prst, který jim poradíme.

Obrázek 9

**MODERNÍ TECHNIKY – Zvuky z džungle**

TREMOLO

39

0 1 23 0 123 0 123 4 56

Rychle pohybuji prstem, jehož číslo je v rámečku!

Seznam zvuků

Zdroj: Kvapilovi, 2003, s. 57

## 7. Lekce

### DECHOVÉ CVIČENÍ

#### Kapesník na zdi

Cíle:

- rozdýchat se
- prodlužovat dobu výdechu

K tomuto dechovému cvičení si připravíme kapesník nebo ubrousek. Každé dítě dostane jeden a postaví se čelem ke zdi nebo k jakékoli svislé rovné ploše. Přiloží kapesník na zeď a foukáním se ho bude snažit udržet na jednom místě co nejdéle.

### ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

#### Ty ty ty

Cviky:

- nacvičit správné nasazování tónů

Posadíme se s dětmi na koberec a procvičujeme práci jazyka na slabikách „ty“. Dětem můžeme spojit tuto slabiku s tím, že když někdo zlobí, říkáme mu: „Ty ty ty“. Stejně provedení vyzkoušíme i s dlouhými slabikami „Tý tý tý“.

## VÝUKA TÓNU

### Opakování

Cíle:

- zopakovat a upevnit znalosti z předchozích lekcí

V této lekci si zahrajeme všechny tóny, které už známe, tón  $h^1$ ,  $a^1$  a  $g^1$ , nejprve odspodu nahoru a poté opačně. Také si zazpíváme a zahrajeme písničku *Foukej, foukej, větříčku*.

### POHYBOVÉ CVIČENÍ

#### Štronzo

Cíle:

- zklidnit se
- zareagovat na hudební podnět

Paní učitelka hraje na flétnu známou lidovou píseň. Děti tancují a pohybují se po prostoru na koberci a v momentě, kdy flétna přestane hrát, musí se zastavit a stát jako sochy. Poté hra pokračuje dále. Děti, které se pohnuly, nebudou vypadávat, ale zvolíme alternativu v podobě počítání bodů nebo jen upozornění.

### HRÁTKY S FLÉTNOU

#### Halí, belí

Cíle:

- naučit se hrát píseň

S tóny, které už umíme, se naučíme hrát jednoduchou a známou píseň *Halí, belí*. Pokud ji děti neznají, nejprve je s ní seznámíme a společně si ji zazpíváme. Poté se postavíme, vezmeme flétny do ruky, uchopíme tón  $h^1$ , od kterého píseň začíná a střídáním tří tónů, které už známe, zahrajeme píseň.



Obrázek 10



Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 22

## 8. Lekce

### DECHOVÉ CVIČENÍ

#### Zrcadlo

Cíle:

- uvědomit si vlastní dýchání

Všem dětem zadáme úkol, aby si přinesly na tuto lekci zrcátko. Posadíme se na zem, nosem se nadechneme a pusou vydechneme. Poté si k ústům přiložíme zrcátko a znovu se správně nadechneme a vydechneme. Při výdechu by se mělo zrcátko zamlít.

### ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

#### Rybička

Cíle:

- uvolnění a rozpohybování úst

Máme tři způsoby, jak lze nějakým způsobem pomocí úst napodobit rybu. Nejprve přikládáme horní a spodní rty k sobě a od sebe s velkým otevíráním úst. Nejlepší zvuk vydáme, pokud jsou rty navlhčené jazykem. Druhým způsobem je vytvoření podtlaku a nasátí tváří zevnitř do úst, tím vytvoříme ústa podobná rybí tlamě. Další možností, jak napodobit rybí ústa je vytvarování rtů do „O“.

### VÝUKA TÓNU

#### Tón c<sup>2</sup>

Cíle:

- naučit se hrát tón  $c^2$

V tomto bloku si nejprve zopakujeme všechny tóny ( $h^1$ ,  $a^1$ ,  $g^1$ ) a písňe (*Foukej, foukej, větříčku* a *Halí, belí*), které jsme se již naučili. Hmat tónu  $c^2$  je nepatrně odlišný a přímo nevychází z držení předchozích tónů. Stejně je to, že dírky na nástroji zakrývá pořád pouze levá ruka a pravá ho jen palcem podpírá. Dětem ale tento tón můžeme vyvodit z držení tónu  $h^1$ . Tam jsme drželi levým palcem spodní díрку a ukazováčkem první svrchní díрку. U tónu  $c^2$  pouze vyměníme ukazováček za prostředníček, tzn., že první dírka není zakrytá, ale druhá ano. Několikrát se pokusíme tento tón nasadit. Nakonec si zahrajeme postupně všechny čtyři tóny nejprve od shora a poté zpět od spodu.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Cvičení s Cecilkou

- protáhnout se
- propojit tón s pohybem

V dnešní lekci si ukážeme obrázek *Cecilky* z učebnice Ivety Hlavaté (2011) a podle ní provedeme cvik. Všichni si kolem sebe uděláme dostatek místa. Lehne se na břicho a ruce položíme dlaněmi na zem pod hrudník. Poté se rukama odtlačíme a zvedneme trup ze země, nohy i boky jsou pořád na zemi. Tím si protáhneme záda a krční páteř. Tento cvik několikrát po sobě zopakujeme.

**Obrázek 11**



Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 16

## **HRÁTKY S FLÉTNOU**

### **Zaklínač hadů**

Cíle:

- reagovat na melodii pohybem
- poznat zvyklosti jiných národů

S tímto pohybovým cvičením se přesuneme do Indie a jejích přilehlých států, kde se nachází zaklínači hadů. Děti se položí na zem a představí si, že jsou kobry, které při zvuku flétny vylézají z koše a vlní se. Paní učitelka hraje na flétnu různé tóny podobné této orientální hudbě a děti se za jejího zvuku pohybují. Pokud mají děti zájem, mohou si taktéž vyzkoušet být zaklínačem a hrát.

### **Strašidlo**

Cíle:

- rozvíjet fantazii a představivost
- objevovat a experimentovat s flétnou

Každý si představíme, jak takové strašidlo může vypadat, a pokusíme se zahrát jaké, zvuky by mohlo vydávat. Vezmeme si do ruky celou flétnu, uchopíme tón h a jemně foukáme do flétny a vyluzujeme velmi jemné a tiché zvuky. Poté pravým ukazováčkem budeme střídavě zakrývat labium (otvor na hlavici) a tím vytvoříme jemné houkavé zvuky. Pokud by pro děti bylo složité pracovat s celou flétnou, je možné tuto aktivitu provádět pouze s hlavicí.

## **9. Lekce**

### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

#### **Nafukování balónku**

Cíle:

- uvědomit si množství vydechovaného vzduchu
- rozdýchat se

Každé z dětí dostane jeden nafukovací balónek. Postaví se do prostoru na koberec a jeho úkolem bude balónek nafouknout. Nádech provede nosem a ústy vdechne do balónku co nejvíce vzduchu. Když mají všichni hotovo, balónky vyfoukneme a vyzkoušíme si ještě jedno podobné cvičení. Nosem se nadechneme, vzduch vyfoukneme do balónku, a ze vzduchu, který jsme do balónku vyfoukli, se také ústy nadechneme a zase vyfoukneme. Tím by se nám měl balónek nafukovat a vyfukovat jen pomocí našeho dechu. Mezi jednotlivými cvičeními si dáváme pauzy, nenecháváme děti dělat toto dechové cvičení dlouho, aby se jim neudělalo špatně.

## **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

### **Zvuky ptáků**

Cíle:

- napodobit co nejvíce zvuků ptáků
- rozhýbat si ústa

V této aktivitě se zaměříme na předvádění zvuků ptáků. Každé dítě si vybere nějakého ptáka, jehož zvuk předvede a ostatní budou hádat, o jaký druh se jedná. Pro představu je možné napodobit např. kukačku, sovu, datla, slepici, kohouta, kachnu, vránu apod. Cílem je vyzkoušet si různorodé varianty zvuků a co nejvíce dílčích artikulačních cvičení na procvičení jazyka a úst.

## **VÝUKA TÓNU**

### **Tón d<sup>2</sup>**

Cíle:

- naučit se hrát tón d<sup>2</sup>

V prvním kroku si jako vždy nejprve několikrát zopakujeme tóny (h<sup>1</sup>, a<sup>1</sup>, g<sup>1</sup>, c<sup>2</sup>) a písňe (*Foukej, foukej, větříčku a Halí, belí*), které už známe. Necháme děti, aby si všechny hmaty v klidu vyzkoušely. Když jsou hotovy, naučíme se tón d<sup>2</sup>. Uchopíme tedy tón c<sup>2</sup> a pouhým odstraněním palce ze spodní dírky docílíme hmatu tónu d<sup>2</sup>. Tuto změnu si několikrát dokola zopakujeme.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

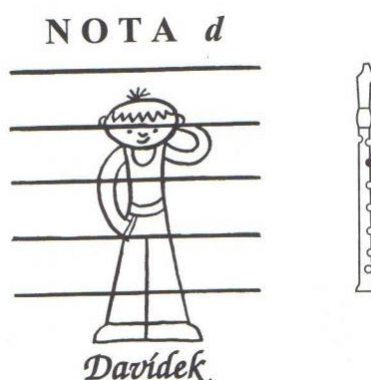
### Cvičení s Davídkem

Cíle:

- protáhnout se
- propojit tón s pohybem

Budeme cvičit podle obrázku *Davídka* z flétnové školy Ivety Hlavaté (2011). Postavíme se do mírného stoje rozkročeného a narovnáme se. Pravou ruku položíme přes hlavu na levé ucho a jemně protáhneme hlavu doprava. Tím si protáhneme levou stranu krku. Pravou stranu protáhneme opačně. Poté pomalým tempem udělám ještě čtyři půlkruhy na levou a na pravou stranu s bradou u hrudníku.

Obrázek 12



Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 18

## HRÁTKY S FLÉTNOU

### Hoří, hoří

Cíle:

- zahrát na flétnu interval kvarty

Jelikož už jsme se naučily pět tónů, jsme schopni si zahrát na hasičská auta, která jedou k požáru. Hasičská auta vydávají tóny v intervalu kvarty, proto si vybereme interval  $g^1-c^2$  nebo  $a^1-d^2$ . Zopakujeme si s dětmi hmaty a poté jedním z intervalů a pomalým střídáním těchto dvou tónů napodobíme houkání hasičského auta.

## **10. Lekce**

### **DECHOVÉ CVIČENÍ**

#### **Mašinka**

Cíle:

- rozdýchat se
- zapojit brániční dýchání

Představíme si, jak parní lokomotiva vyfukuje páru a vyzkoušíme si to také. Nadechneme se nosem a na hlásce „š“ budeme postupně trhaně vydechovat. Stejně tak můžeme na stejné hlásce vyzkoušet plynulý (co nejdelší) výdech.

### **ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ**

#### **Bublina**

Cíle:

- rozhýbat ústa a tváře

Obě tváře naplníme vzduchem a nárazem prstů do tváří bublinu praskneme. Rty bychom měly docílit prasknutí, jako když praskne bublina. Cvičení několikrát vyzkoušíme. Poté znovu nafoukneme tváře a budeme střídavě přenášet vzduch z jedné do druhé.

### **VÝUKA TÓNU**

#### **Opakování**

Cíle:

- zopakovat upevnit všechny tóny a písňe

V této poslední lekci se již nebudeme učit žádný další tón, ale zaměříme se na opakování všeho, co jsme se naučili. Zopakujeme si všech pět tónů ( $h^1$ ,  $a^1$ ,  $g^1$ ,  $c^2$ ,  $d^2$ ) a písňe (*Foukej, foukej, větříčku a Halí, belí*), které již umíme. S těmito pěti tóny jsou děti schopné zahrát mnoho písni, o které můžeme jejich zásobu časem doplnit.

## POHYBOVÉ CVIČENÍ

### Protážení s flétnou

#### Cíle:

- protáhnout se
- zklidnit se

Ujistíme se, že kolem sebe máme dostatek místa a postavíme se do stoje rozkročného. Flétnu držíme v ruce. Vytáhneme se, dáme ruce s flétnou do vzpažení a ve vodorovné pozici si ji přendáme do druhé ruky. Poté se ohneme a stejné předání provedeme v ohybu. Tento cvik pětkrát zopakujeme. Poučíme děti, že s flétnou manipulujeme opatrně.

## HRÁTKY S FLÉTNOU

### Běžela ovečka

#### Cíle:

- naučit se zahrát píseň

Poslední píseň, kterou se během těchto lekcí naučíme, je píseň *Běžela ovečka*. Jelikož všichni tuto píseň známe, nejprve si jí zazpíváme. Pokud by ji někdo neznal, píseň ho naučíme. Poté se ji naučíme zahrát na flétnu. Budeme potřebovat všech pět tónů, které už známe. Děti učíme pomalu a po částech.

### Obrázek 13

**BĚŽELA OVEČKA**

HRAJEME VESELE

1. Bě - že - la o - več - ka, vzhů - ru do ko - peč - ka,  
2. Ne - ža - luj be - rán - ku na svo - jí ga - lan - ku,

a za ní be - rá - nek, ža - lo - vat na zá - mek.  
o - na ti u - ví - je vě - nec z ma - jo - rán - ku.

Zdroj: Hlavatá, 2011, s. 17

## 4.3 Realizace a reflexe programu

### 4.3.1 Podmínky a prostředí

S ohledem na omezení kolektivní výuky v mateřských školách jsem měla v průběhu letního semestru možnost své postupy ověřit se čtyřmi dětmi, třemi dívkami a jedním chlapcem. Dvě z dětí dochází na první stupeň základní školy a další dvě dívky navštěvují poslední ročník mateřské školy.

Naše setkání probíhala na dvoře v místě bydliště dvou dětí. Zde jsme měli dostatek prostoru pro realizaci všech plánovaných aktivit. Každé dítě mělo k dispozici svou vlastní zobcovou flétnu. Ostatní pomůcky k výuce jsem obstarala já nebo si děti po domluvě donesly vlastní.

### 4.3.2 Vstupní předpoklady dětí

Před realizací programu jsem nejprve provedla praktickou zkoušku hudebnosti dětí v oblastech: hudební sluch, rytmické cítění a tonální cítění. Při diagnostice hudebního sluchu měly děti za úkol zazpívat (imitovat) tóny v rozsahu  $c^1$ - $a^1$  po zahrání na klávesy. Rytmické cítění děti prokázaly při opakování vytleskaného rytmického vzorce (dva dvoudobé takty, střídání čtvrtových a osminových hodnot bez pomlk). Tonální cítění jsem diagnostikovala zazpíváním písně *Skákal pes přes oves*, kterou děti znají, nejprve společně a poté každé samo. Na klavír jsem udala počáteční tón a poté děti pokračovaly bez doprovodu. Diagnostiku jsem zhodnotila pomocí tří stupňů (1 – výborný, 2 – velmi dobrý, 3 – dobrý).

	Hudební sluch	Rytmické cítění	Tonální cítění
Dívka 1	2	1	2
Dívka 2	1	1	2
Dívka 3	1	1	2
Chlapec 1	2	1	2



Při realizaci programu bylo patrné, že dívky s lepším výsledkem u zkoušky hudebního sluchu měly větší cit pro jednotlivé tóny a velmi brzy dokázaly zahrát píseň samostatně bez mého doprovodu. Při opakování rytmického vzorce prokázaly všechny děti výborné rytmické cítění a to se projevilo také při hře písni. Byly schopny rozlišit a reprodukovat různé délky tónů a rychlost a rytmus písni. Ačkoli žádné z dětí nedokázalo zazpívat píseň naprosto čistě, při hře známé písni na flétnu si všimly chybného tónu a snažily se jej opravit.

### 4.3.3 Průběh flétnového kroužku a hodnocení

Před první lekcí jsem děti **seznámila s nástrojem**, ukázala jim, z jakých částí se skládá a vysvětlila, jak s ním mají zacházet a pečovat o něj. Také jsme si společně nastavili pravidla pro naše setkávání (mluví jen jeden, nehrajeme přes sebe, apod.).

**V první lekci** se děti naučily **báseň o flétně s pohybem**, kterou jsme používaly na začátku každé další lekce jako náš pozdrav. To bylo přínosné, jelikož děti již vnímaly báseň jako uvítací rituál a naladily se na atmosféru flétnového kroužku. V prvních třech lekcích jsme se věnovali především objevování nástroje a hudebním hrátkám, aby se děti s flétnou ztotožnily. Poté jsme je prováděli vždy na konci každé lekce a z přístupu dětí bylo patrné, že se těší, co budou dnes s flétnou dělat nového. Mimo jiné jsem dbala také na správné rozdychání dětí a rozcvičení úst a jazyka pomocí dechových a artikulačních cvičení. Ta jsou pro hru velmi důležitá a byla taktéž zařazena do každé následující lekce.

Od **čtvrtého setkání** se již děti učily hrát konkrétní tóny. Vysvětlila jsem jim proto, jak flétnu správně držet, že levá ruka zakrývá horní otvory a palec pravé ruky podpírá flétnu zesponu v dolní části nástroje. Také jsem je poučila, jak ji správně vložit do úst, tak aby nebyla zbytečně hluboko nebo aby se děti nedotýkaly hlavice svými zuby.

Výuku tónů jsem sestavila tak, aby na sebe jednotlivé tóny navazovaly a dětem se tak co nejlépe učily a hrály. Nejprve jsme se ve čtvrté lekci naučili tón  $h^1$ , ze kterého jsme poté vycházeli v páté a šesté lekci při výuce tónů  $a^1$  a  $g^1$ . Jednotlivé tóny jsem vždy připodobnila k obrázku postavy z flétnové školy Ivety Hlavaté (2011), aby si je děti lépe zapamatovaly. Jelikož se jedná o kroužek v mateřské škole, zvolila jsem formu zřakové,

sluchové a hmatové paměti a záměrně jsem nepoužívala notový zápis a neučila děti číst jednotlivé noty. Ty se budou učit až na základní škole nebo v ZUŠ v rámci hudební nauky.

První tři tóny si děti velmi dobře zapamatovaly a také technicky správně zahrály. Vždy si nejprve řekli jméno postavy, se kterou měly tento hmat spojený a zahrály. Hmat tónu  $g^1$  byl pro děti nejsložitější (zakrýváme již tři otvory nahoře a palec zespodu). Některé děti měly potíže zakrýt přesně všechny otvory, a proto se jim tón neozýval čistě. Ovšem s každou další lekcí se jejich zručnost zlepšovala. Dbala jsem také na to, aby děti do flétny správně plným dechem foukaly, nezadržovaly dech nebo flétnu zbytečně nepřefukovaly. Tím přispěly k lepšímu zvuku hraných tónů.

**V páté lekci**, kdy děti již znaly hmaty tónů  $h^1$  a  $a^1$ , jsem je naučila zahrát píseň *Foukej, foukej, větříčku*. Nejprve jsme si ji společně zazpívali. Byla jsem mile překvapena, jelikož se dětem hra velmi dařila a většina z nich chtěla zahrát píseň i samostatně. Mladší dívky se ostýchaly sólové hry, ale poté, co jsem je pobídla, ať si píseň zahrají se mnou ve dvojici, odhodlaly se. Co se týká správného dýchání, některé děti měly problém s průběžným nadechováním ústy. To se u nich projevilo například zadržováním dechu během hry písně nebo přidechováním nosem. Znovu jsem proto přešla k dechovým cvičením a snažila se dětem vysvětlit, jak správně vdechnout vzduch do nástroje a otevírat ústa při průběžném nadechování. Všechny děti měly také tendence sklánět pohled a sledovat pohyby svých prstů. To by později v případě hry z not nebylo možné, proto jsem se je snažila upozorňovat, aby se dívaly před sebe a snažily se dohledat otvory na flétně hlavně pomocí svého hmatu.

**Sedmou lekcí** jsem věnovala opakování a ukotvení hmatů prvních třech základních tónů. Zahrály jsme si tedy tóny  $h^1$ ,  $a^1$  a  $g^1$  diatonicky od shora dolů a poté opačně od spodu nahoru. Také jsme se na některém tónu zastavili a vyzkoušeli provést malý trylek rychlejším pohybováním následujícího prstu. V rámci opakování jsme se zaměřili také na délku tónů a vyzkoušeli si zahrát několik po sobě jdoucích krátkých tónů staccato a několik dlouhých tenuto. Opakování jsme zakončili písní „Foukej, foukej, větříčku“, kterou jsme již znali, a naučili jsme se zahrát novou píseň *Halí, belí*, tentokrát již ze tří tónů.

**V osmé a deváté lekci** jsme přistoupili k výuce dvou složitějších hmatů tónů  $c^2$  a  $d^2$ . Při vysvětlování hmatu tónu  $c^2$  jsem vycházela z hmatu tónu  $h^1$  a to tak, že jsme pouze

vyměnili ukazováček na první dírce za prostředníček na dírku druhou. Palec zůstal na dírce zesponu nástroje. Nejprve jsme procvičovaly střídavě hru těchto dvou tónů. S tím děti neměly problém a dařilo se jim. Avšak poté, co jsme se pokusili zahrát čtyři tóny ( $c^2$ ,  $h^1$ ,  $a^1$ ,  $g^1$ ) po sobě sestupně a vzestupně, potřebovaly děti více času na změnu hmatů. Opakovala jsem s nimi tedy toto cvičení vícekrát.

Podobně jako u tónu  $c^2$  jsme postupovali i při výuce tónu  $d^2$ . Vycházela jsem z hmatu tónu  $c^2$  a vysvětlila dětem, že je třeba, aby odkryly dírku na spodní straně nástroje. Tento hmat pro ně byl náročný, ale přesto se děti velmi snažily a u všech se tón několikrát ozval.

**Desátá lekce** byla věnována opakování všech tónů, které jsme se již naučily a nácviku správného prstokladu a techniky při hře písni. Také jsem děti seznámila se třetí písni *Běžela ovečka*, při které využíváme tóny  $h^1$ ,  $a^1$ ,  $g^1$  a  $c^2$ , zatím bez tónu  $d^2$ . I přes to měla většina dětí s hrou této písně problém. V porovnání s ostatními písněmi obsahuje složitější rytmus a rychlejší střídání hmatů. Rozdělila jsem ji proto na malé části a učila ji děti postupně. Při výuce písně jsem počítala s tím, že v ní budou děti pokračovat i v dalších případných lekcích. Nově vysvětlený tón  $d^2$  jsem v žádné písni zatím nevyužila a to z důvodu, aby pro děti nebyla její reprodukce příliš složitá. Ovšem mým záměrem bylo, aby o tomto hmatu již děti měly povědomí a znaly tak pět základních tónů. V této lekci bylo očividné, že děti již mají mnoho nových poznatků a potřebují další čas na jejich upevnění. Proto by se dále neměly prozatím učit další hmaty, nýbrž procvičovat hru tónů a písni v tónovém rozsahu, který nyní získaly.

Každá lekce obsahovala též **pohybové cvičení**, které sloužilo především k uvolnění nahromaděné energie dětí a jejich rozptýlení. Záměrně jsem jej zařadila za výuku nebo opakování tónů, aby se děti odreagovaly po předešlém soustředění. Jednalo se buď o pohybovou hru, nebo zdravotní cviky. U cviků jsem vycházela vždy z konkrétního obrázku postavy tónu, který jsme se právě učili. Podle toho, jak se jevila postava na obrázku, jsem vymyslela cvik, který propojil zrakovou a hmatovou složku dětí s pohybem a ty měly tak větší možnost si název a hmat tónu zapamatovat. Děti na tato cvičení reagovaly aktivně a byly rády, že se mohou po hře na flétnu protáhnout a rozpohybovat. Často projevovaly zájem o pohybovou aktivitu znovu na konci celé lekce.

## Nejčastější chyby

V průběhu realizace flétnového kroužku jsem se u dětí setkala s několika chybami při hře na flétnu. Zde je předkládám jako radu a návod, na co by si měli ostatní pedagogové, postupující dle programu nebo vyučující hře na flétnu v mateřské škole, dávat pozor a pracovat na nápravě a odstranění.

Držení flétny zuby

Výměna rukou při držení nástroje

Zadržování dechu

Nadechování nosem

Mluvení do flétny

Sezení při hraní

Neúplné zakrytí dírky

Přefukování tónu (příliš mnoho dechu do flétny)

Naplňování tváří vzduchem

Sledování prstů při hraní

Nedodržování tempa při hře písni

Nepoužívání jazyka při nasazování

### 4.3.4 Shrnutí

Navrhovaný program se mi podařilo zrealizovat v plném rozsahu. S menšími odchylkami šlo vše podle mého plánu a děti pracovaly dobře a byly aktivní. I ze strany rodičů se mi dostalo pozitivních ohlasů, že kroužek děti baví a rády si vezmou flétnu do ruky i doma a zahrají rodičům. Někteří rodiče mne sami požádali o vysvětlení několika hmatů nebo poskytnutí not, aby se mohli i oni věnovat hře se svými dětmi v domácím prostředí.

Tím, že jsem lekce proložila více dílčími aktivitami, byl pro děti kroužek zábavný a poutavý. Nejraději se věnovaly hrátkám s flétnou, kdy mohly objevovat, co vše flétna dokáže. V momentě, kdy se děti začaly věnovat více vlastní hře na flétnu a učily se a opakovaly hmaty tónů, začala se po chvíli projevovat nesoustředěnost. Děti začínaly být rozptýlené a nevydržely se soustředit na hru všech písní a tónů. V tomto případě jsem rozdělila hru na dvě části a proložila ji pohybovou aktivitou, zpěvem nebo jinou činností, která děti rozptýlila, a poté byly opět pozornější.

V posledních třech lekcích jsem měla obavy, aby se děti zvládly naučit tóny  $c^2$  a  $d^2$  a nebylo po nich vyžadováno příliš. Pro ověření jsem je ale tyto tóny naučila. Zpočátku měly problém s výměnou hmatů a ozýváním tónů, avšak v poslední lekci mne při opakování mile překvapily, když zvládly bez problémů s mým vedením zahrát za sebou těchto pět tónů vzestupně i sestupně. Nyní bych pokračovala s opakováním těchto pěti tónů a vytvářením zásoby písní, které s nimi lze zahrát. Až poté, co budou děti dobře zvládat všechny tyto tóny a zahrají několik písní samostatně, je možné pokračovat dále ve výuce nových tónů, jako je například tón  $e^1$ . Z realizace usuzuji, že nebylo nezbytně nutné děti učit hmat tónu  $d^2$ , proto bych při hře s dalšími dětmi postupovala pomaleji.

V případě realizace programu s mladšími dětmi nebo dětmi, které mají problém s udržení pozornosti a zvládnutím hmatů, bych navrhovala vynechat výuku posledních dvou tónů a zaměřit se na opakování prvních třech základních. Je možné zařadit více písní a technických cvičení v rozsahu těchto tónů a tím obohatit opakování. Až v momentě, kdy budou děti zvládat i hru tónu  $g^1$ , bych přistoupila k výuce tónů dalších.

## ZÁVĚR

Hlavním cílem mé práce bylo poukázat na možné uplatnění zobcové flétny v mateřské škole a vytvořit výchovně-vzdělávací program s uplatněním prvků výuky hry na zobcovou flétnu a aktivit k rozvoji hudebnosti dětí. Ten se v průběhu realizace podařilo naplnit, jelikož děti se během deseti lekcí naučily zahrát na zobcovou flétnu pět základních tónů a několik písní a setkaly se s mnoha hudebními a hudebně pohybovými činnostmi, do kterých se aktivně zapojovaly.

Při psaní své práce a tvorbě osnovy flétnového kroužku jsem čerpala ze svých vlastních pedagogických a hudebních zkušeností, rad flétnových učitelů a pedagogů z mateřských škol a především z odborné literatury, které je v dnešní době dostatečné množství. Při realizaci navrženého programu jsem se nesečkala s žádnými překážkami ze strany dětí, rodičů nebo prostředí, které by bránili v jejím pokračování.

Závěrem bych chtěla říci, že práce může posloužit jako metodická pomůcka pro učitele, kteří mají zájem se o tomto nástroji dozvědět více a naučit se s ním pracovat, ale také jako ucelený program vhodný k využití v mateřské škole. Budu potěšena, když se má práce stane inspirací pro ostatní pedagogy a ti ji obohatí o své nápady a zkušenosti.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

D'ANDREA, Floriana. *Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-232-7.

FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0965-2.

HLAVATÁ, Iveta. *Hrátky s flétničkou, písničkami a pastelkami*. 10. Kladno: Vladimír Beneš, 1995. IFMN 979-0-706512-77-8

INHELDER, Bärbel, PIAGET, Jean. *Psychologie dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. (Knižnice psychologické literatury)

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.

KUBECOVÁ, Markéta, Marcela PEHELOVÁ, Marie SLAVÍKOVÁ, Veronika RŮŽIČKOVÁ a Hana VÁŇOVÁ. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-332-2.

KURFÜRST, Pavel. *Hudební nástroje*. Praha: Togga, 2002. ISBN isbn80-902912-1-x.

KVAPIL, Jan a Eva KVAPILOVÁ. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: metodický sešit pro učitele*. Praha: WinGra, 2003.

KVAPIL, Jan, Tomáš HANZLÍK a Eva KVAPILOVÁ. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu*. Praha: WinGra, 2003.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.

PETRUŠEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2018. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

ŠMELOVÁ, Eva a Michaela PRÁŠILOVÁ. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1302-4.

TICHÁ, Alena. *Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-318-4

ŽILKA, Václav. *Veselé pískání - zdravé dýchání*. Slabikář pištců. Malá škola hry na sopranovou zobcovou flétnu. Praha: Panton, 1993, ISBN 80-7039-190-1

ŽILKA, Václav. *Jak se dělá muzikant*. Praha: Petrklíč, 2004. ISBN 80-7229-106-8.

#### **Internetové zdroje:**

Alexandra Stušková, DiS. Prof. Václav Žilka. *Život umělce*. Nadační listy.[online] Nakladatelství STUŠKOVÁ. Dostupné z: <http://www.nadace-zivot-umelce.cz/nadacni-listy/>

Čínský rozhlas pro zahraničí. Historie čínské flétny. In: *CRI online*. Čínský portál ve vašem jazyce [online]. Copyright © China Radio International. CRI. Dostupné z: <http://czech.cri.cn/321/2011/07/04/1s123199.htm>



Dalibor Vrána. Zaklínači hadů: Proč hluché kobry tančí. In: *EnigmaPlus.cz*. [online]. Copyright ©, 2019. Dostupné z: <https://enigmaplus.cz/zaklinaci-hadu-proc-hluचे-kobry-tanci/>

Kateřina Svobodová. Řecké dechové hudební nástroje. In: *Archeologie na dosah. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví*. [online]. Copyright © 2012. Dostupné z: <https://www.archeologienadosah.cz/clanky/recke-dechove-hudebni-nastroje-0>

Klára Říhová. Jiří Stivín: Celý život je velká improvizace. In: *Novinky.cz*. [online]. Copyright © 2003. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/jiri-stivin-cely-zivot-je-velka-improvizace-40053265>

KVAPIL, Jan. *Jan Kvapil*. [online]. Copyright © 2020. Dostupné z: <http://jankvapil.com/index.php?page=zivotopis>

Spolek přátel starověkého Egypta. *Starověký Egypt. Zajímavosti. Hudba starověkého Egypta*. [online]. Copyright © 2020 Dostupné z: <http://www.starovekyegypt.net/zajimavosti/hudba-starovekeho-egypta.php>

## SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 .....	29
Obrázek 2 .....	32
Obrázek 3 .....	34
Obrázek 4 .....	36
Obrázek 5 .....	37
Obrázek 6 .....	38
Obrázek 7 .....	39
Obrázek 8 .....	41
Obrázek 9 .....	42
Obrázek 10 .....	44
Obrázek 11 .....	45
Obrázek 12 .....	48
Obrázek 13 .....	50

# PŘÍLOHY

## Seznam příloh

Příloha 1 .....	II
Příloha 2 .....	III
Příloha 3 .....	IV
Příloha 4 .....	IV

## Příloha 1



*Učíme se nápodobou hrát píseň Foukej, foukej, větříčku v 5. lekci.*

*Zdroj fotografie: archiv autorky bakalářské práce*



## Příloha 2



*Vítáme se prostřednictvím Básně o flétně s pohybem na začátku 7. lekce.*

*Zdroj fotografie: archiv autorky bakalářské práce*

### **Příloha 3**

*Opakujeme hru písňě Foukej, foukej, větříčku v 10. lekci.*

Videozáznam ke stažení zde:

<https://uloz.to/file/mquRQ5R6K0xZ/vid-20200422-wa0001-mp4>

*Zdroj videa: archiv autorky bakalářské práce*

### **Příloha 4**

*Opakujeme hru písňě Halí, belí v 10. lekci.*

Videozáznam ke stažení zde:

<https://uloz.to/file/V8jvu1eoa52n/vid-20200422-wa0000-mp4>

*Zdroj videa: archiv autorky bakalářské práce*